

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**EKONOMİK FAKTÖRLER VE İNTİHAR
İLİŞKİSİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

BERİL BAYAR

İZMİR-2023

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**EKONOMİK FAKTÖRLER VE İNTİHAR
İLİŞKİSİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

BERİL BAYAR

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ PELİN PASİN COWLEY

İZMİR-2023

YEMİN METNİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ekonomik Faktörler ve İntihar İlişkisi: Karşılaştırmalı Ülke Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/08/2023

BERİL BAYAR

ÖZET

Tezli Yüksek Lisans Tezi

EKONOMİK FAKTÖRLER VE İNTİHAR İLİŞKİSİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE ANALİZİ

BERİL BAYAR

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

Günümüzde önemli bir sorun haline gelen intihar vakaları en sık rastlanan ölüm nedenlerinden biri olmaktadır. Bu nedenle intiharlara sebep olan faktörlerin değerlendirilmesi ve ekonomik değişkenlerin intiharlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu çalışmada 2001 ve 2019 yılları arasında gelişmiş veya gelişmekte olan 63 ülkede işsizliğin intiharlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca potansiyel ilişkinin cinsiyetler arasında nasıl bir farklılık gösterebileceği araştırılmıştır. Panel veri analizi sonucunda erkelerin işsizlik oranı ve erkek intihar ölüm oranları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğuna yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Ancak kadınların işsizlik oranı ve kadın intihar ölüm oranları arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Analizde alkol tüketim miktarının artmasının erkek intihar ölüm oranlarını artırdığı ve hükümet etkinliğindeki iyileşmenin erkek intihar ölüm oranlarını azalttığını gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak alkol tüketim miktarı ve hükümet etkinliğinin kadın intihar oranları üzerinde bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Her iki cinsiyet için ise, kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla ve bağımlı nüfus oranındaki artış intihar ölüm oranlarını azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İntihar, İntihar Ölüm Oranı, İşsizlik Oranı, Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Alkol Tüketimi, Hükümet Etkinliği, Panel Veri

ABSTRACT

Master's Thesis

THE RELATIONSHIP OF ECONOMIC FACTORS AND SUICIDE: COMPARATIVE COUNTRY ANALYSIS

BERİL BAYAR

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

Suicides, which have become an important problem in recent days, are one of the most common causes of death. Thus, it is important to evaluate the factors that cause suicides and to examine the effects of economic variables on suicides. In this study, the effect of unemployment on suicides in the period of 2001 and 2019 in 63 developed or developing countries was examined. In addition, the study also investigated how the potential relationship might differ between the genders. The result of the panel data analysis suggests that there is a positive relationship between male unemployment rate and male suicide mortality rate. However, no such results could be found indicating that there is a relationship between the unemployment rate of women and the suicide mortality rate of women. The analysis results show that an increase in alcohol consumption leads to an increased male suicide mortality rate and that improved government effectiveness decreases male suicide mortality rate. However, there is no evidence for the effect of alcohol consumption and government effectiveness on female suicide mortality rates. It was also observed that, for both genders, the increase in the Gross Domestic Product per capita and the dependency ratio results with reduced suicide mortality rates.

Keywords: Suicide, Suicide Mortality Rate, Unemployment Rate, Per Capita Gross Domestic Product, Alcohol Consumption, Government Effectiveness, Panel Data

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNTİHAR KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR

1. İNTİHARIN TANIMI.....	3
1.1. İntihar ile İlişkili Kavramlar.....	4
1.2. İntiharların Sebepleri ve Türleri.....	5
1.2.1. Psikolojik ve Psikiyatrik Sebepler.....	5
1.2.2. Toplumsal Sebepler.....	6
1.2.3. Diğer Sebepler.....	7
1.3. İntihar Konusunda Teoriler.....	8
1.3.1. Birinci Nesil Teoriler.....	9
1.3.2. Kişilerarası İntihar Teorisi.....	10
1.3.3. Değişken Yatkınlık Teorisi.....	10
1.3.4. Bütünleyici GÜdüsel-İradesel Teori.....	11
1.3.5. Üç Aşamalı İntihar Teorisi.....	13
1.3.6. Taklit İntiharlar.....	14
1.3.7. Ekonomi Teorisi.....	16

İKİNCİ BÖLÜM	
İNTİHARLAR VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE	
İLGİLİ ÇALIŞMALAR	
2.LİTERATÜR ÖZETİ.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İŞSİZLİĞİN İNTİHARLARA ETKİLERİ: AMPİRİK	
ANALİZ	
3.1. Araştırmanın Amacı.....	31
3.2. Veri Seti.....	32
3.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	34
3.3. Yöntem ve Bulgular.....	36
SONUÇ.....	42
KAYNAKÇA.....	43
EK.....	49

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Değişkenler.....	33
Tablo 2. Hausman Testinin Sonuçları	37
Tablo 3. Değişkenlerin İstatistik Bilgileri.....	37
Tablo 4. 1.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları.....	38
Tablo 5. 2.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları.....	39
Tablo 6. 3.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları.....	40
Tablo 7. Ülkeler.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ortalama İntihar Ölüm Oranları.....	34
Şekil 2. Ortalama İşsizlik Oranları.....	35

KISALTMALAR

- IPTS** : Kişilerarası İntihar Teorisi (Interpersonal Psychological Theory of Suicide)
- FVT** : Değişken Yatkınlık Teorisi (The Fluid Vulnerability Theory of Suicide)
- IMV** : Bütünleyici GÜdüsel-İradesel Teori (The Integrated Motivational-Volitional Model)
- 3ST** : Üç Aşamalı İntihar Teorisi'ni (The Three-Step Theory)
- OECD** : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
- GSYİH** : Gayri safi Yurt İçi Hasıla
- WDI** : Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators)
- WGI** : Dünya Geneline Yönetişim Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators)
- WHO** : Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
- ILOSTAT** : Uluslararası Çalışma Örgütü Veri Seti (International Labour Organization Database)
- vd.** : ve diğerleri

ÖNSÖZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi çalışmamda yardımlarını ve desteğini esirgemeyen ve değerli bilgileriyle bana yol gösteren saygı değer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pelin PASİN COWLEY'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

BERİL BAYAR

İzmir – 2023

GİRİŞ

Tarihin ilk çağlarından bu yana intiharlar toplumda hemen hemen her dönemde örneğine rastlanılan bir olgu olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre her yıl yedi yüz bin kişi intihar nedeniyle hayatını kaybetmektedir ve 15-29 yaş arasındaki bireylerin ölüm nedenlerinde intihar dördüncü sırada yer almaktadır. İntiharların hem geçmişte hem günümüzde büyük bir sorun haline gelmesi nedeniyle bireylerin intihara yönelmesine yol açabilecek sebepler birçok disiplin tarafından farklı yönleri ele alınarak araştırılmıştır. İntiharların önlenmesi açısından intiharların sebeplerinin tespit edilmesi büyük önem taşıdığı için bu konudaki araştırmalar intiharların gerçekleşmesinde bireyler üzerinde etkili olan faktörlerin incelenmesi konusunu da ele almıştır. Diğer bir deyişle intiharların sebeplerinin anlaşılabilmesi ve önleyici tedbirlerin alınabilmesi için intiharların belirleyicilerinin saptanması gerekliliği araştırmaların temel unsurunu oluşturmuştur.

İntiharların sebeplerinin incelenmesinde psikolojik faktörlerin yanı sıra sosyolojik faktörlerin de söz konusu olduğu bilinmektedir. Toplumdaki büyük değişiklikler her zaman için intiharlar üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle intiharların sebeplerinin toplumsal boyutta ele alınması konusu önem kazanmıştır ve intiharlar ile ilgili sosyolojik çalışmaların temelini atan isim Emile Durkheim (2021) olmuştur. Daha sonraki yıllarda Durkheim'in intihar ile ilgili teorisi üzerinde yapılan araştırmalarla birlikte bu teori geliştirilmiş ve intiharlara ilişkin diğer teoriler ortaya çıkmıştır. İntiharların ekonomik ve sosyo-ekonomik nedenlerinin incelenmesi ve intiharlar üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu da araştırmalarda yer alan konulardan bir diğeridir.

Bu çalışmanın amacı intiharları etkileyen en önemli ekonomik faktörlerden biri olarak sıkça ele alınan işsizliğin intiharlar ile bir ilişkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Çalışmanın diğer bir amacı ise intihar ile işsizlik arasında bir ilişki tespit edildiği durumda bu ilişkinin yönü ve büyüklüğünün cinsiyetler için nasıl bir

farklılık gösterdiğini incelemektir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre orta ve düşük gelirli ülkelerdeki intiharlar küresel intiharların yaklaşık %77'sini oluşturmaktadır. Ancak literatürde yer alan çalışmaların çoğu veri bulunulabilirliği konusundaki kısıtlar nedeniyle bu ülke gruplarına odaklanamamaktadır. Bu nedenle çalışmanın kapsamı ülkeler açısından mümkün olduğunca geniş tutularak literatüre bu yönden katkı sağlanması amaçlanmıştır. 63 ülkeye ait 2001-2019 yılları arasındaki veriler kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. İntiharlar ile işsizlik arasındaki ilişki incelenirken ilişkinin cinsiyetler arasında değişiklik gösterip göstermediğini gözlemleyebilmek amacıyla toplam nüfus, erkeler ve kadınlar için olmak üzere üç ayrı model oluşturulmuştur. Birinci bölümde intihar olgusu ve intihar ile ilişkili diğer kavramlar ve teoriler açıklanmaktadır. İkinci bölümde bu konuda literatürde yer alan çalışmalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölüm analiz yöntemi ve analizden elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Toplam nüfus ve erkekler için yapılan analizde intiharlar ile işsizlik arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğuna ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. İntiharlar ile analizde yer alan diğer açıklayıcı değişkenler arasında da anlamlı ilişkilerin olduğunu gösteren sonuçlar elde edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNTİHAR KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR

1. İNTİHARIN TANIMI

İntihar kelimesinin kaynağının Latince “suicidium” kelimesi olduğu düşünülmektedir. İntihar kavramının ilk tasarısı 1643'te Sir Thomas Browne tarafından yazılan “Religio Medici” adlı kitapta yapılmıştır. Ancak kelimenin isim ve fiil olarak kullanılması 18. yüzyılda Samuel Jackson tarafından hazırlanan “A Dictionary of the English Language” adlı sözlükte yer verilmesi ile gerçekleşmiştir. (Barraclough ve Shepherd, 1995)

İntihar kavramının tanımı farklı disiplinler ve kişiler tarafından birçok kez yapılmış olmakla birlikte eylemin kendisi kadar çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde intiharlara ilişkin çalışmaların temelini oluşturan kitabında Emile Durkheim intihar kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Ölen kişi tarafından ölümlerle sonuçlanacağı bilinerek girişilen olumlu veya olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir.” (Durkheim, 2021)

İntihar kavramı genel olarak sözlük anlamıyla kişinin yaşamına kendi isteği ile son vermesi olarak bilinmektedir. Ancak intihar eyleminin karmaşıklığı intihar ile ilişkili diğer kavramların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Her intihar girişiminin ölüm ile sonuçlanmaması, kişinin intihar girişimini yaşamına son vermek veya kendine zarar vermek amacı ile gerçekleştirmesi gibi çeşitli faktörler ve intiharların birçok farklı şekilde gerçekleştirilebilmesi ise intiharların sebeplerinin belirlenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle intihar konusunda birçok teori geliştirilerek intiharların sebepleri ve intiharların türleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde öncelikle intiharların tanımı yapılmıştır, bölümün devamında ise intiharlar ile ilgili diğer kavramların açıklanmasının ardından intiharların sebepleri ve intiharlara yönelik teoriler ele alınacaktır.

1.1. İntihar ile İlişkili Kavramlar

İntiharlar ile ilişkili kavramların ortaya çıkmasında genellikle kişinin kendine zarar verme amacı ile gerçekleştirdiği eylemlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu eylemler her zaman intihar ile sonuçlanmaya yönelik olmamakla birlikte, bireyin sadece kendine zarar vermek istemesi nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir. Kişinin kendisine yönelik şiddet intihar meyilli ve intihara meyilli olmayan şeklinde iki gruba ayrılabilir.

Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri tarafından yayınlanan “Self-directed Violence Surveillance” adlı çalışmada Crosby ve diğerleri, (2011) intiharlar ile ilgili kavramları ele almaktadır ve çalışmada yer alan kavramlar şu şekildedir:

- İntihar meyilli olmayan kendine yönelik şiddet, kişinin kasıtlı olarak yaralanma veya yaralanma potansiyeli oluşturan davranışlarda bulunmasıdır. İntihar ile sonuçlanma niyetine dair bir kanıt yoktur.
- İntihar meyilli kendine yönelik şiddet, kişinin kasıtlı olarak yaralanma ve yaralanma potansiyeli oluşturan davranışlarıdır. Ancak intihar niyetine dair kanıt belirsizdir.
- İntihar girişimi, bireyin yaşamına son verme amacı ile gerçekleştirdiği ancak ölüm ile sonuçlanmayan davranışlardır. İntihar girişimleri yaralanma ile sonuçlanabilir veya yaralanma gerçekleşmeyebilir.
- Başkası tarafından yarıda kesilen kendine yönelik şiddet, bir bireyin kendini yaralama girişiminde bulunması ama ölümcül olabilecek şekilde yaralamasından önce başkası tarafından durdurulmasıdır. Durdurma eylemin herhangi bir noktasında meydana gelebilir.
- Kendi kendine yarıda kesilen kendine yönelik şiddet, bireyin ölümcül yaralanma davranışından önce kendisini durdurmasıdır. Durdurulmuş intihar olarak da adlandırılabilir.
- İntihara hazırlık ise bireyin kendine zarar vermeden önce intihar girişiminde bulunmaya yönelik davranışlarıdır. Bu davranışlar sözlü olarak ifade etme, girişim düşüncesi, intihar yöntemini oluşturma ve intihar notu yazma gibi eylemleri içermektedir.

1.2. İntiharların Sebepleri ve Türleri

İntiharların sebepleri birçok disiplin tarafından ele alınmış bir konudur. İntiharların önlenmesi ve intihar riskinin azaltılabilmesi için intiharlara sebep olan etkenlerin incelenmesi oldukça önemlidir. Bir intiharın sebebinin belirlenebilmesinde psikolojik durum, psikiyatrik bozukluklar, kalıtım, toplumsal nedenler ve ekonomik faktörler gibi etkenlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun gibi çeşitli faktörler intihar düşüncesini oluşturan koşulları meydana getirmekte olduğundan intiharların ya da intihar girişimlerinin sebebinin anlaşılabilmesi konusunda büyük önem taşımaktadır. İntiharlar ve intihar girişimleri ise intiharların sebepleri veya intiharların şekli bakımından sınıflandırılabilir. İntiharlar genellikle psikolojik ve psikiyatrik sebepler ya da toplumsal sebepler açısından değerlendirilmiş ve intihar türlerinin sınıflandırılması konusunda bu sebepler göz önünde bulundurulmuştur.

1.2.1. Psikolojik ve Psikiyatrik Sebepler

Bir bireyin intihar etmesinin sebebi yalnızca akıl hastalığı veya ruhsal bozukluk kaynaklı olabilmektedir. Akıl hastalığı ve ruhsal bozukluk gibi durumlar intihar riskinin artmasına neden olan faktörlerdir. Bu nedenle bireyin intihar riskini yükselten psikolojik ve psikiyatrik sebeplerin tespit edilmesi riski azaltmaya yönelik önlemler alınması bakımından büyük önem taşımaktadır. Akıl hastalığı veya ruhsal bozukluğu bulunan bireylere uygulanacak tedaviler sayesinde intihar riskinin azaltılması ve intihar girişimlerinin önüne geçilmesi mümkün olmaktadır.

Duygu durum bozuklukları bulunan bireylerde, yani bipolar bozukluk ve depresyon hastalarında, intihar riski hastalığın şiddeti ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Bu hastalarda ölüm ile sonuçlanan intiharlarda en sık rastlanan durumun depresif ataklar olduğu görülmektedir. Şizofreni hastalarında ise bu risk şizofreni olmayan kişilere göre 8.5 kat daha fazladır. Genç demanslı hastalarda intihar riski 65 yaş üstündeki demanslı hastalara kıyasla daha yüksektir. Anksiyete bozuklukları olan kişilerde intihar riski 6-10 kat daha fazla olabilmektedir. Alkol ve madde bağımlılığı bulunan kişilerde ise intihar riski 6 kat artmaktadır. Ayrıca alkol ve madde bağımlılığı depresif ataklardan sonra ikinci en sık rastlanan psikiyatrik tetikleyici

olmaktadır. Kişilik bozukluğu bulunan hastaların intihar etme riski ise 7 kat daha fazladır ve ölüm ile sonuçlanan intiharların üçte birinde kişilik bozukluğuna rastlanmıştır. (Güleç, 2016) İntihar riskinin artmasına neden olan bu akıl hastalığı ve ruhsal bozukluk durumlarının belirlenmesi tedavi sürecindeki bireylerin olası intihar girişimlerinin engellenmesine yardımcı olmaktadır.

1.2.2. Toplumsal Sebepler

İntiharların sebeplerini inceleyen başlıca disiplinlerden bir diğeri sosyolojidir. Psikolojide intiharın sebepleri daha çok bireysel açıdan incelenmektedir ancak sosyolojide intihar kavramı sosyal bir olgu olarak değerlendirildiğinden intiharın toplum üzerindeki etkisinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bir toplumda yaşanan değişimlerin intihar oranları ve nedenleri üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Savaşlar, teknolojik gelişmeler, hastalıklar ve göçler gibi etkenler toplumda büyük değişimlere yol açabilmektedir. Toplumdaki değişiklikler intihar davranışını da etkileyeceğinden sosyologlar intiharları toplumsal bir olgu olarak ele almaktadır.

Sosyolojide intiharın teorize edilmesi sosyolog Emile Durkheim tarafından yazılan “Le Suicide: Étude de sociologie” adlı ampirik çalışmaya dayanmaktadır. İntihar konusu ile ilgili çalışmaların temelini oluşturan kitabında Durkheim toplumsal nedenlerle gerçekleşen intiharları da incelemiştir. Durkheim’a (2021) göre toplumsal nedenlere bağlı intiharlar dört gruptan oluşmaktadır ve şunlardır:

- **Bencil İntihar (Egoistic Suicide):** Bu intihar türünün bencil intihar olarak adlandırılmasının sebebi aşırı bireycilikten kaynaklanmasıdır. Bencillik kavramı ise bireysel benin toplumsal ben karşısında ve aleyhinde olması şeklinde tanımlanmıştır. Bireylerin üyesi olduğu dinsel topluluk, aile topluluğu ve siyasal toplum kümelerinin zayıf olması bireyin bu kümelere bağlılığının azalmasına neden olmaktadır ve birey kendi çıkarlarına uygun davranış kurallarını benimsemektedir. İntihar, bireyin içinde bulunduğu toplumsal kümelerin bütünleşmişlik derecesiyle ters orantılı olarak değişmektedir.

- **Elcil İntihar (Altruistic Suicide):** Elcillik kavramı bencilliğin tam tersi olan bireyliğin çok yetersiz olduğu durum olarak tanımlanmıştır. Bireyin davranışlarının amacı üyesi olduğu toplumsal kümelere yöneliktir. Bu intihar türü bireyin yer aldığı toplumsal kümenin çok büyük oranda bütünleşmiş olması ve bireyin kümeye çok sıkı bir şekilde bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır. Birey intiharı bir ödev olarak görmektedir. Yaşlanan veya hastalanan erkeklerin intiharı, kocaları ölümünden kaynaklanan kadın intiharları ve başkalarının ölümünden sonra gerçekleşen onların hizmetçilerinin intiharları elcil intihara örnek gösterilebilir.
- **Kuralsızlık İntiharı (Anomic Suicide):** Bu türdeki intiharlar genellikle toplumu büyük ölçüde etkileyen değişim dönemlerinde görülmektedir. Bir ekonomik bunalım veya sosyal devrim gibi toplumu etkileyen değişiklikler yaşanması toplumun düzenleyici etkisinin eksikliğini oluşturmaktadır. Bu durumda birey alışık olduğu toplumsal kurallardan ve düzenlemelerden yoksun kalması nedeniyle yüksek seviyede stres ve hayal kırıklığı yaşamaktadır ve intiharlar gerçekleşmektedir.
- **Yazgısal İntihar (Fatalistic Suicide):** Kuralsızlık intiharına karşıt bir intihar türüdür. Birey toplumun kuralları tarafından kontrol edildiğini düşünmekte, bu aşırı düzenleyici ve baskıcı kurallardan asla kaçamayacağı konusunda umutsuz hissetmektedir. Bu intihar türünün örneğine çok sık rastlanılmamaktadır ancak kölelerin intiharları ve çocuksuz evli kadınların intiharlarının yazgısal intihar türünden intiharlar olduğu söylenebilir.

1.2.3. Diğer Sebepler

Emile Durkheim (2021) dışsal faktörlerin bazı durumlarda intihara potansiyel yatkınlığı ortaya çıkarabileceğini belirtmektedir. Bireysel yatkınlık tek başına intihara sebep olmayabilir ve dışsal faktörler intihar potansiyelinin artmasında etkili olabilmektedir. Durkheim bu dışsal etkenleri kozmik etkenler olarak adlandırmaktadır. Mevsimlik hava sıcaklıkları ve iklimin intihar oranlarına etkisi olup olmadığını incelendiğinde, intiharların sayısının belli aylarda artması üzerinde bu faktörlerin doğrudan bir katkısının bulunmadığı görülmektedir. Bu aylar genellikle toplumsal yaşamın yoğun olduğu aylara denk gelmektedir. Yani intihar

oranlarının belli dönemlerde yükselmesine sebep olan şey mevsimlik hava sıcaklığı veya iklime değil toplumsal yaşamın koşullarına bağlı olmaktadır.

Bunun yanı sıra bazı bireylerin intihara yönelmesinde tedavisi mümkün olmayan ölümcül bir hastalığa yakalanılması gibi durumlar söz konusudur. Bu durumdaki bir birey acı çekmek yerine kendi hayatına son vermeyi düşünebilir ve intihar edebilir. Bazı ülkelerde tedavisinin mümkün olmadığı bir ölümcül hastalığa yakalanan ve kendi hayatına son vermeyi tercih eden bireyler için profesyonel medikal yardım sağlanarak bu isteğin yerine getirilmesi ise yasal olarak mümkündür. Ayrıca bir bireyin kullandığı ilacın yan etkisine bağlı olarak intihar düşüncesinin gelişmesi de mümkün olabilmektedir. Antidepresan türü ilaçlarda tedirginlik ve endişeli hissetme sık görülen yan etkilerin başında gelmektedir ve bu yan etkiler intihara eğilimi olan bireyleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Nadir olarak görülen bir diğer yan etkinin ise özellikle 25 yaş altındaki bireylerde intihar düşüncesinin ortaya çıkması olduğu bilinmektedir.

1.3. İntihar Konusunda Teoriler

İntiharların sebeplerini açıklayabilmek, intihar davranışlarının modellenmesi ve intiharların sınıflandırılması gibi bazı nedenler intihar konusunda teorilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu teoriler intihar kavramını kapsamlı şekilde inceleyerek intihar davranışına yönelik bir açıklama getirmeye çalışmaktadır. Emile Durkheim'ın intihar konusundaki çalışmaları intiharlar ile ilgili teorilerin temelini oluşturmaktadır. Birinci nesil olarak adlandırabileceğimiz teoriler intiharları psikolojik ve toplumsal yönden ele almaktadır ve intihar düşüncesinin kaynağı olarak psikolojik acı gösterilmektedir. Ancak teoriler zaman içerisinde farklı araştırmacılar tarafından geliştirilmeye devam ettiğinden ikinci nesil intihar teorileri de oluşmaya başlamıştır. İkinci nesil teorilerde de psikolojik acı kavramına yer verilmekle beraber intihar düşüncesini oluşturabilecek birçok farklı faktörün olabileceği vurgulanmaktadır. İkinci nesil intihar teorilerinin birbirine benzeyen bir özelliği ise bu teorilerin genellikle intihar düşüncesinden intihar girişimine veya intihara geçişin üzerinde durmalarıdır. Yani bu teorilerde intiharlar düşünceden eyleme geçiş çerçevesi içerisinde incelenmektedir. Ancak intihar düşüncesini oluşturan etkenler ve düşünceden eyleme geçişe neden olan faktörler teoriler arasında farklılık

gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra bazı ikinci nesil intihar teorileri düşünceden eyleme geçiş sürecini üç aşamada ele almaktadır.

1.3.1. Birinci Nesil Teoriler

İntihar kavramını açıklamaya çalışan birinci nesil teoriler Emile Durkheim'in çalışmalarından yola çıkarak geliştirilmiştir. Bu teoriler intihar kavramına psikolojik açıdan da yaklaşarak intihar davranışına sebep olan faktörlere bir açıklık getirmeye çalışmaktadır. Shneidman (1993), intiharların kaynağını dayanılmaz psikolojik acı (psychache) ile açıklamaya çalışmıştır. Birey hayatını devam ettirmesi için gerekli olduğunu düşündüğü psikolojik ihtiyaçları karşılanmadığında dayanılmaz psikolojik acı hissetmektedir. Psikolojik acıya dayanma eşiği ve acıya dayanmamayı tercih etme bireyden bireye farklılık göstermektedir. Böylece bireyin intihara yönelmesi dayanılmaz psikolojik acıdan kaynaklanmaktadır. Sonraki yıllarda Kişilerarası İntihar Teorisinde tanımlanan bireyin kendini külfet olarak algılaması ve engellenmiş aidiyet kavramları Shneidman'in dayanılmaz psikolojik acı kavramı ile benzerlik göstermektedir.

Beck (1967) tarafından geliştirilen intihar olasılığı ölçeği ise (Beck Scale for Suicide Ideation) intiharlarda umutsuzluğun rolüne odaklanmaktadır. Daha sonra Beck vd. (1979) bu ölçeği geliştirerek 19 maddeden oluşan bir klinik derecelendirme ölçeği haline getirmiştir. Bu derecelendirme bireyin kendine zarar verme düşüncelerini, planlarını ve beklentilerini ölçeklendirerek intihar fikrinin şiddetini belirlemek için tasarlanmıştır. (Beck vd., 1997)

Baumeister (1990) intihar konusunu analiz ederken kişisel farkındalıktan kaçmayı intihar motivasyonunun olumsuz bir pekiştiricisi olarak ele almaktadır. İntiharın nedensel zinciri bireyin beklentisi ile gerçekte olanın arasındaki uyumsuzluktan başlamaktadır. Uyumsuzluk durumu ise kişisel farkındalıktan kaynaklanan acıya neden olmaktadır. Bireyin yetersizlikleri konusundaki farkındalığı negatif bir etki yarattığından, kişisel farkındalıktan ve yarattığı negatif etkiden kaçma isteği oluşmaktadır. Bu nedenle birey sınırlanmış zamansal odaklanmaya, somut düşünceye, yakın hedeflere yönelerek kişisel farkındalık ve duyguları önlemesini sağlayacak bilişsel dekonstrüksiyon durumuna ulaşmaya çalışmaktadır. Bu durum beraberinde irrasyonellik getirdiğinden kişisel farkındalığa karşısında aşırıya kaçan

önlemleri kabul edilebilir göstermektedir. Bireyin kendinden ve dünyadan kaçma çabasındaki son adım ise intihar olmaktadır.

1.3.2. Kişilerarası İntihar Teorisi

Joiner'in (2005) Kişilerarası İntihar Teorisi (Interpersonal Psychological Theory of Suicide) intihar davranışına etki eden değişkenleri ele almaktadır. IPTS'ye göre intihar etme isteği engellenmiş aidiyet (thwarted belongingness) ve külfet olarak algılanma (perceived burdensomeness) nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Engellenmiş aidiyette birey, Baumeister (1995) tarafından tanımlanan "ait olma ihtiyacı" hissetmektedir, yani bağlılığa ihtiyaç duyduğu psikolojik olarak acı veren bir zihinsel durum içindedir. Genellikle yalnız yaşayan veya yalnızlık duygusu hisseden bireyler bu grupta yer almaktadır. Külfet olarak algılanma ise bireyin sosyal yeterlilik ihtiyacının karşılanmaması ve ben olmasaydım daha iyi olacaklar düşüncesi ile ortaya çıkmaktadır. İntihar eylemi bireyin intihar etme isteğini oluşturan bu iki değişken, engellenmiş aidiyet ve külfet olarak algılanma ile intihar davranışında bulunma kapasitesinin kesişiminde gerçekleşmektedir. Yani IPTS'ye göre intihar düşüncesinin intihar eylemine dönüşmesi intihar etme kapasitesinin kazanılması ile mümkün olmaktadır. Bu üç etken bireyin intihar etme eylemini açıklamaktadır. (Van Orden vd., 2010)

1.3.3. Değişken Yatkınlık Teorisi

Rudd (2006) tarafından oluşturulan Değişken Yatkınlık Teorisi (The Fluid Vulnerability Theory of Suicide) intihar riskini hem istikrarlı hem de dinamik özelliklere sahip geçici bir süreç olarak ele almaktadır. İntihar riskinin kısa ve uzun dönemde nasıl oluştuğunu anlamaya çalışan bu teoriye göre intihar riskinin bazı yönleri zaman içinde devam ederken diğer yönleri ise değişmektedir. Bireyin intihar modunda olduğu intihar riski bulunan zamansal dönemler sınırlıdır ve intihar modu süresince devam etmektedir. Bireyin intihar modu dört bileşenden oluşmaktadır; bilişsel yani intihara meyilli sistem, duygusal sistem, fizyolojik sistem ve davranışsal yani motivasyonel sistem. Bu sistemler içsel veya dışsal faktörler tarafından tetiklendiğinde senkronize çalışarak intihar moduna meydana getirmektedir. İntihar

riski bulunan zamansal dönemin süresi, dönemi tetikleyen faktörler, faktörlerin şiddeti ve süresini etkileyen şeyler ise zamansal açıdan değişkendir. FVT'ye göre intiharlarda zamansal dinamiklerin üç temel varsayımı bulunmaktadır. Bryan ve Rudd'dan (2017) aktaran Bulut ve Demirbaş (2021) bu varsayımları şu şekilde ifade etmiştir:

- İntihar riskinin dinamik özellikleri çevresel ve bireysel süreçlere tepki olarak değişmektedir.
- İntihar riskinin değişmeye direnç gösteren kalıcı özellikleri bulunmaktadır.
- İntihar davranışlarının ortaya çıkması dinamik ve istikrarlı risk süreçlerinin etkileşiminden meydana gelmektedir.

FVT intihar eğilimi bulunan dönemin başlamasını, bölümler arasındaki ilişkiyi, bu dönemlerin süresini, intihar modunu oluşturan dört bileşenin her dönemdeki şiddetini anlamaya çalışmaktadır. Ayrıca intihar sürecini bireylerin farklı intihar davranışı süreçleri üzerinden açıklamaktadır. Bazı bireylerin yalnızca bir kez intihar girişiminde bulunması ve tekrar bu dönemi yaşamaması, başka bireyin ise çok uzun bir süreç boyunca kısa veya uzun aralıklarla tekrarlanabilen birden fazla intihar girişiminde bulunmasını konularına açıklık getirmeye çalışmaktadır.

1.3.4. Bütünleyici GÜdüsel-İradesel Teori

İkinci nesil intihar teorilerinden bir diğeri O'Connor (2011) tarafından oluşturulan Bütünleyici GÜdüsel-İradesel Teori (The Integrated Motivational-Volitional Model), diğeri ikinci nesil intihar teorilerine benzer şekilde, intihar düşüncesinden intihar girişimine geçişi açıklamaya çalışmaktadır. IMV'ye göre intihar farklı faktörlerin etkin olduğu üç fazdan oluşan bir süreçtir. İlk faz yani motivasyon öncesi aşama biyolojik, genetik, bilişsel savunmasızlık ve bireysel farklılıklardan dolayısıyla arka plan faktörleri ve tetikleyici olaylardan meydana gelmektedir. Bireyin arka plan faktörleri ve tetikleyici olaylar nedeniyle yüksek stres içinde bulunması intihar riskini oluşturmaktadır. Örneğin sosyal olarak belirlenmiş mükemmeliyetçilikte bireyin kendinden yüksek mükemmeliyetçilik beklendiğini düşünmesi ve duygusal kriz yaşaması intihar riskini arttırmaktadır. (O'Connor vd., 2018)

İkinci faz, motivasyon aşamasında ise intihar düşüncesinin ortaya çıkmasına yol açan psikolojik faktörlere odaklanılmıştır. Bireyin bir yenilgi veya aşağılanma gibi bir nedenle kapana kısılmışlık duygusu içinde bulunması intihar düşüncesinin belirleyicilerinden biri olmaktadır. Kapana kısılmışlık duygusu içsel veya dışsal faktörler nedeniyle gerçekleşebilmektedir. İçsel faktörlerden kaynaklanan kapana kısılmışlık bireyin düşünceleri ve duygularından oluşurken, dışsal faktörlerden kaynaklı kapana kısılmışlık dış dünyadaki olaylardan kaçma eğilimi şeklindedir. Bu kapana kısılmışlık duygusu bireyin endişe ve stresini arttırmaktadır. İlk fazda bireyi tetikleyen yenilgi, aşağılanma ve başarısızlık gibi faktörler nedeniyle de intihar düşüncesi oluşmaya başlamaktadır.

Üçüncü faz, irade aşamasıdır. Bu aşama intihar düşüncesinden intihar girişimine geçişe neden olan faktörlerden bahsetmektedir. IPTS intihar düşüncesinden intihar girişimine geçişi intihar etme kapasitesinin kazanılması ile açıklarken IMV çevresel, fizyolojik, sosyal ve psikolojik faktörlerinde etkili olabileceğini varsaymaktadır. Örneğin başkasının intihar davranışına maruz kalma veya bireyin geçmişte kendine zarar vermiş ya da intihar girişiminde bulunmuş olması gibi faktörler intihar düşüncesinden intihar eylemine geçişi etkilemektedir.

İkinci nesil intihar teorileriyle aynı şekilde intiharların ortaya çıkma sürecini intihar düşüncesinden intihar eylemine geçiş çerçevesi içerisinde inceleyen bu teorinin, diğer teorilerle arasında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. IMV intihar düşüncesinden intihar girişimine doğru olması nedeniyle IPTS ile benzerlik gösterse de intihar düşüncesini ortaya çıkaran faktörler bakımından farklılık göstermektedirler. IPTS’de intihar düşüncesi engellenmiş aidiyet ve bireyin kendini külfet olarak algılanmasından kaynaklanırken, IMV’de hayal kırıklığı ve kapana kısılmışlık duygusu etkili olmaktadır. Diğer bir farklılık ise üçüncü fazda belirtildiği gibi IPTS’de intihar düşüncesinden eyleme geçiş kapasite kazanılması ile gerçekleşirken, IMV’de buna ek olarak içsel veya dışsal başka faktörlerinde etkisinin olabileceği varsayılmıştır. (Bulut ve Demirbaş, 2021)

1.3.5. Üç Aşamalı İntihar Teorisi

Klonsky ve May (2015) Üç Aşamalı İntihar Teorisi'ni (The Three-Step Theory) fikirden eyleme (ideation to action) çerçevesi içerisinde geliştirmiştir. 3ST'nin üç varsayımı bulunmaktadır:

- Umutsuzluk ve psikolojik acının birleşimi intihar fikrinin temelini oluşturmaktadır.
- Umutsuzluk ve psikolojik acı yaşayan bireylerde intihar düşüncesinin artmasına karşı en önemli koruyucu faktör bağlılık hissidir.
- Fikirden eyleme geçiş süreci intihar edebilme kapasitesine katkı sağlayan intihar eğiliminin artması, pratiklik sağlayan faktörlerin ve sonradan kazanılan faktörlerin bulunması ile gerçekleşmektedir.

3ST'ye göre ilk aşama intihar fikrinin gelişimidir. Bireyin psikolojik veya duygusal acı hissetmesi yaşama isteğinin azalmasına neden olabilmekte ve intihar düşüncesinin oluşumunu başlatmaktadır. Ancak intihar düşüncesinin oluşumu için sadece acı yeterli olmamaktadır, aynı zamanda bireyin umutsuzluk içinde olması gerekmektedir. Birey umutsuzluk hissetmiyorsa gelecekte acısının azalacağına inanarak intihar etme fikrinden uzaklaşabilir ama umutsuzluk içinde olan bir birey acısının giderek artacağına inanacağından intihar etme fikri oluşacaktır. Yani intihar düşüncesinin oluşumu için acı ve umutsuzluk birleşiminin bulunması gerekmektedir.

İkinci aşamada güçlü ve orta dereceli intihar düşüncesi ele alınmış ve ölümcül intihar davranışına yaklaşılmasında bağlılık hissini etkisine değinilmiştir. Bağlılık bireyin hayatta kalmasını sağlayan düşünceler veya amaçlardan oluşmaktadır. Bireyin acı ve umutsuzluk hissettiği ve intiharı düşündüğü durumda bile herhangi bir şeye bağlılık hissetmesi intihar fikrini hafifletmektedir. Yani bireyin bağlılık hissi acısından daha fazla olduğu sürece intihar etme fikri orta derecede kalacaktır. Ancak acı ve umutsuzluk içinde olan birey bir bağlılık duygusuna sahip değilse intihar etme fikri güçlü olmaktadır. Bozulmuş bağlılık ise IPTS'nin engellenmiş aidiyet ve bireyin kendisini külfet olarak algılaması kavramlarına benzemektedir. 3ST'de bağlılık umutsuzluk ve acı nedeniyle güçlü intihar düşüncesi olan bireylerde koruyucu bir faktör olarak ele alınmıştır. Bozulmuş bağlılık acı ve umutsuzluğun artmasına neden

olabilmektedir ancak intihar fikrini oluşmasını doğrudan etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmemektedir.

Son aşama ise intihar fikrinden intihar girişimine geçiş şeklindedir. Bu aşamada IPTS'nin intihar etme kapasitesi kavramına katkıda bulunan üç faktöre değinilmiştir. İntihar etme eğilimi genetik etkenlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin acıya hassasiyeti az olan bireylerin intihar girişimi kapasitesi daha yüksek olmaktadır. Sonradan kazanılan faktörler, IPTS'de bahsedildiği üzere, bireyin deneyimleri vasıtasıyla acıya karşı hissizleşerek intihar etme kapasitesi kazanmasıdır. Pratiklik sağlayan faktörler ise bireyin ölümcül araçlara erişiminin bulunması gibi intihar girişimini kolaylaştıran etkenlerden oluşmaktadır. Bu üç faktör intihar etme kapasitesinin artmasına neden olarak intihar fikrinden intihar girişimine geçişi meydana getirmektedir.

1.3.6. Taklit İntiharlar

Taklit intihar bir bireyin başka birinin intiharını veya intihar girişimini görmesi, ailesinden birinin ya da tanıdığı birinin intihar etmiş olması, bir intihar ile ilgili haber okuması ve buna benzer çeşitli tetikleyici faktörlere maruz kalmasıyla meydana gelebilmektedir. Başkasının intiharına veya intihar girişimine maruz kalma toplumda bulaşıcı etki yaratarak intiharın artmasına yol açmaktadır, buna “suicide contagion” yani intiharın bulaşıcılığı denmektedir. Örneğin intihar düşüncesi olan bireyler medyada yer alan bir intihar haberini gördükten sonra intihar etmeye karar verebilir yani intihar bulaşıcı bir hastalık gibi toplumda yaygınlık göstermeye başlayabilir. Davidson ve Gould (1989), bulaşmanın intihar davranışında rol oynamasının zamansal ve coğrafi yakınlıkta çok yüksek sayıda intihar gerçekleşmesine neden olduğunu ve böylece intihar kümelerinin meydana geldiğini söylemektedir. Buna örnek olarak ise İngiltere’de vebadan kaçınmak için birçok insanın denize atlayarak intihar etmeyi tercih etmesi gibi olayları örnek göstermektedir.

Geçmişten günümüze bazı dönemlerde veya bölgelerde intiharların artmasına ve salgın bir hastalık gibi yayılarak toplumun büyük bir kesimine etki etmesine sebep olan faktörler bulunduğunu görmek mümkündür. Bunlardan en çok bilineni ise Werther etkisi (Werther Effect) olarak adlandırılmaktadır. Goethe'nin “Genç

Werther'in Acıları” adlı romanı yayımlandıktan sonra özellikle genç erkeklerin romanın ana karakterinden fazlasıyla etkilenecek ona benzer şekilde giyim tarzlarını değiştirdikleri görülmüştür. Ayrıca romanın ana karakteri Werther’in intihar yöntemi olarak tercih ettiği bir silah ile bireyin kendisini vurarak gerçekleştirdiği intihar vakalarında ciddi bir artış yaşanmıştır.

Werther etkisi bir kavram olarak ilk kez David Phillips tarafından kullanılmıştır. Phillips (1974), çalışmasında gazetede bir intihar haberi yayımlandıktan sonra intihar vakalarında artış gözlemlendiğini belirtmekte ve bu artışı Werther etkisi ile açıklamaktadır. Buna benzer pek çok örneklerin bulunması medyanın intihar vakaları üzerinde ne kadar büyük bir etkisi olabileceğini göstermektedir. İntiharlar ile ilgili haberlerin neden olduğu olumsuz etkiyi azaltmak ve taklit intiharların önlenmesi amacıyla medyanın intihar haberlerini yayınlarken dikkat etmesi gereken bir kurallar çerçevesi oluşturulmuştur. Bu kurallar ülkeden ülkeye değişmekte olup bazı ülkelerde ise bu karar haberi yapan gazetecilere bırakılmıştır. Bazı ülkeler intihar veya intihar girişimleri ile ilgili haberler yayınlarken fotoğraf veya görsel bir içerik kullanılması konusunda sınırlandırmalar getirirken bazı ülkeler ise yapılan haberde kullanılan kelimeler konusuna odaklanmaktadır. Yayımlanan haberlerde görsel içerik bulunmaması veya intihar kelimesinin kullanılmaması ile medyanın teşvik edici özelliğinin azaltılması planlanmaktadır. Bu nedenle intiharlar ile ilgili haberler medyaya sıkça “evinde intihar etti” yerine “evinde ölü bulundu” veya “yüksek bir yerden atlayarak intihar etti” yerine “yüksek bir yerden düştü” ve buna benzer şekillerde yansımaktadır. Medyanın intiharlar ile ilgili herhangi bir haberi hiçbir şekilde yayınlamamasını isteyen ülkeler de bulunmaktadır.

Taklit intiharlar konusunda medyanın intiharlar üzerindeki etkisinin Werther etkisinden farklı olarak gerçekleşebileceği de göz önünde bulundurulmuştur. Medyanın taklit intiharları azaltıcı bir etki sağlayabileceğinin üzerinde durulmuştur. Niederkrötenhaler ve diğerleri (2010), medyanın intiharlar ve intihar girişimleri üzerinde pozitif ve önleyici etkisi olabileceğini öne sürmüştür. Medyanın önleyici etkisi Papageno etkisi (Papageno Effect) olarak adlandırılmıştır. Mozart’ın The Magic Flute adlı operasındaki “Papageno” karakteri intihar etmeyi düşünmektedir ancak diğer karakterler ile yaptığı bir diyalogdan sonra problemlerini farklı bir şekilde çözebileceğini fark ederek intihar düşüncesinden vazgeçmektedir. Buradan

yola çıkarak Papageno etkisi medyanın bazı bireylerde intihar haberlerinin Werther etkisinin aksine intiharı azaltıcı olabileceğini ileri sürmektedir. Papageno etkisi ile aynı şekilde medyanın taklit intiharları üzerinde pozitif etkisi olabileceğini öne süren Domaradzki (2021), bazı koşullarda medyada yer alan intihar ve intihar girişimi ile ilgili haberlere maruz kalmanın intihar girişimi riskini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ve pozitif, eğitici ve önleyici bir faktör olabileceğini belirtmektedir. Özellikle haberler intihar düşüncesinin üstesinden gelmeye ve olumsuz koşulların çözümlerine yönelik olduğunda önleyici etki oluşturmaktadır.

1.3.7. Ekonomi Teorisi

İntiharların ekonomi alanındaki teorisi niteliğindeki çalışma Hamarmesh ve Soss (1974) tarafından gerçekleştirilmiştir. “An Economic Theory of Suicide” adlı bu çalışmada intiharlar ekonomik bir teori ile açıklanmaya çalışılmıştır. Etnik ve demografik gruplar arasındaki intihar oranı farklılıklarını sosyolojik teorilerle açıklamak mümkün olabilmekteyken, yaş ve gelir gibi değişkenlerden kaynaklanan farklılıkların ekonomik bir teoriyle rasyonelleştirilebileceği öne sürülmektedir. Bazı intihar davranışlarının ekonomik karar verme sürecinden kaynaklandığı ve bu nedenle intihar oranlarındaki bazı farklılıkların ekonomik teorilerden yola çıkarak açıklanabilmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur.

$$Z(a, YP) = \int_a^{\omega} e^{-r(m-a)} U_m P(m) dm$$

Kalıcı geliri YP olan bireyin m yaşında beklenen faydası U_m ile ifade edilmiştir. Yukarıda yer alan denklem ise a yaşında bireyin beklenen ömür boyu faydasının bugünkü değerini göstermektedir. Toplam iskonto edilmiş ömür boyu fayda Z ile temsil edilmektedir. Denklemde r özel iskonto oranını, ω ulaşılacak en yüksek yaşı ve $P(m)$ ise a yaşına göre hayatta kalma verildiğinde m yaşına kadar hayatta kalma olasılığını göstermektedir. O halde, Z a 'nın azalan ve YP 'nin artan bir fonksiyonu olmaktadır. Bireyin beklenen faydası U_m bireyin yaşı a negatif ilişkili ve kalıcı gelir YP ile ise pozitif ilişkilidir. Bu denklem oluşturulurken bireyin beklenen fayda fonksiyonundan yararlanılmış ve toplam iskonto edilmiş ömür boyu fayda için bir denklem elde edilmiştir.

$$Z_i(a, YP) + b_i = 0$$

Yukarıda yer alan denklemde ise bireyin yaşama zevki yani intihardan hoşlanmaması b_i ile gösterilmektedir. b_i değişkeni fayda fonksiyonu ile orantılı birimlerdir ve U_m fayda fonksiyonunda gerçekleşen değişimlere duyarlıdır. Bu değişkenin doğumda kohort için tanımlandığı varsayılmaktadır. Bir bireyin kendisine kalan toplam iskonto edilmiş yaşam boyu faydası sifıra ulaştığında kendini öldürmektedir. Kalan ömür boyu fayda yaşla birlikte azalmaktadır, bu nedenle bu noktanın bir maksimum olması gerekmektedir. Buna göre i . birey yukarıda yer alan denklem sağlandığında intihar etmektedir. Yani a yaşında ve kalıcı geliri YP olan i bireyinin, b_i ile gösterilen yaşama zevki ve Z_i ile gösterilen toplam iskonto edilmiş ömür boyu faydasının toplamı sifıra ulaştığında birey intihar etmektedir.

İntihar oranlarındaki farklılıkların bazı değişkenlere göre değişimini ekonomik teoriler yardımıyla açıklamaya çalışan bu çalışmada Hamermesh ve Soss (1974) fayda fonksiyonundan yararlanmıştır. Ayrıca bireyin toplam iskonto edilmiş ömür boyu faydasını gösteren bir denklem oluşturulmuştur. Bireyin toplam iskonto edilmiş ömür boyu faydası ve yaşama zevkinin toplamı sifıra ulaştığında bireyin intihar ettiği varsayılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1945'ten sonra ekonomik faaliyetlerdeki döngüsel düşüşten kaynaklanan intiharların ve 1945'ten önce güçlü ekonomik döngüsel dalgalanmalardan kaynaklanan intiharların aynı orantısal artışı gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca yaşlı insanların intihar davranışının, işsizlikteki değişimlere genç insanlara göre önemli ölçüde daha duyarlı olduğu saptanmıştır. İntihar oranları, en genç yaş grupları dışındaki herkes için hem kesit veri analizinde hem de zaman serisi analizinde artan gelire birlikte düşmektedir. Yani gelirin artması intihar oranlarının azalmasını sağlamaktadır. Analiz sonuçlarında yaşa göre intihar oranlarında nasıl bir farklılık olduğunun incelenbilmesinin yanı sıra, intihar oranlarının gelir artışına nasıl tepki gösterdiğini içeren bulgulara da ulaşılmıştır. Bu nedenle intihar gibi sosyal olguları analiz etmek için ekonomik teorilerden faydalanmanın gerekli olduğu vurgulanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İNTİHARLAR VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2. LİTERATÜR ÖZETİ

İntiharın potansiyel nedenleri olabilecek iktisadi faktörlerin incelenmesinde karşımıza çıkan ilk çalışmalardan biri olan makalede Hamermesh ve Soss (1974), intiharın ekonomik teorisini geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri için 1947-1967 yıllarını kapsayan bir zaman serisi analizi gerçekleştirilmiş ve iktisadi faktörlerin intiharın sebebi olmadığı ama intiharı etkileyebildiği görülmüştür. Çalışmanın en önemli çıkarımı ise genç insanlara göre yaşlı insanların intihar davranışının işsizlikteki değişikliklere daha duyarlı olduğudur. Ayrıca gelirin artması ile intihar oranlarında azalma olduğu ve genellikle yüksek gelir gruplarında intihar oranlarının düşük olduğunu gösteren bulgular saptanmıştır. İşsizlik oranı ve intihar oranı arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışmalardan bir diğerinde ise Boor (1980), 8 ülkenin 1962-1976 yılları arasındaki verileri ile bu ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamıştır. İşsizlik oranlarının çeşitli yaş ve cinsiyet gruplarındaki kişilerin intihar oranlarıyla farklı şekilde ilişkili olup olmadığını belirlemek için, farklı yaş gruplarına ait intihar oranları kullanılmıştır. İntihar oranlarındaki değişimler ile 6 ülkenin işsizlik oranlarındaki değişimler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, özellikle daha genç kişiler için, yüksek işsizlik oranı ile ilişkili sosyal ve psikolojik koşulların yüksek intihar oranları ile de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Andres (2005), kişi başına gelir, ekonomik büyüme, kişi başına düşen alkol tüketimi, boşanma oranı ve işsizlik oranının yaşa özel intihar oranlarına etkisini araştırmış ve 15 Avrupa ülkesinin 1970-1998 yılları arasındaki verilerini kapsayan

panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Bulgular ekonomik büyüme, doğurganlık oranı ve alkol tüketimi değişkenlerinin ülkeye özgü doğrusal trendler dahil edildiğinde erkek ve kadın intihar oranları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. İntihar ölümlerinden sorumlu faktörlerin değerlendirilmesinde, yaşa özel intihar oranlarının kullanılmasının önemli olduğunu ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisinin yaş grupları arasında eşit olmadığını gösteren sonuçlara ulaşmıştır. Önceki çalışmaların aksine intihar oranlarının gelir düzeylerine, kadınların işgücüne katılım oranlarına ve işsizliğe duyarlı olmadığı ve boşanma hızının etkisinin cinsiyete özel olduğuna ilişkin bulgulara elde edilmiştir. Ancak Andres'in (2005) bulgularından farklı olarak Breuer (2014) çalışmasında intihar oranlarının işsizlik oranlarından etkilendiğini tespit etmiştir. Her iki çalışmada ise benzer olarak değişkenlerin etkisinin cinsiyetler ve farklı yaş grupları arasında farklılık gösterebileceği göz önünde bulundurulmuştur. 29 Avrupa ülkesinin 1999-2010 yılları arasındaki bölgesel verilerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada Breuer (2014) işsizlik oranı, doğurganlık, beklenen yaşam süresi, kişi başına düşen gelir ve ekonomik büyümenin intihar oranlarına etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. İşsizlik durumunun intihar üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğuna dair bulgular elde etmiştir. İşsizliğin intihar üzerindeki etkisinin yaş ve cinsiyet gruplarına göre farklılık gösterdiği, yaşlı erkeklere kıyasla çalışma yaşı aralığındaki erkeklerin işsizliğe daha duyarlı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Reel ekonomik büyümenin etkisinin, çalışma yaşı aralığındaki erkeklerin intihar oranı üzerinde negatif olduğu saptanmıştır.

Noh (2009), işsizliğin intihar oranlarını yükseltip yükseltmediğini araştıran önceki çalışmaların kontrol etmediği işsizlik ve gelir arasındaki etkileşimi kontrol etmiştir. Bu çalışmada işsizlik oranları ve intihar oranları arasındaki ilişkinin kişi başına düşen reel gayri safi yurt içi hasıla düzeyine göre değişip değişmediği hipotezi test edilmiştir. Analizde kesit varyasyonlarını dahil etmemek ama zaman serisinin varyasyonlarından faydalanmak için ülkeler arası panel sabit etkiler yaklaşımı kullanılmıştır. 1980-2002 yılları arasında 24 OECD ülkesine ait yıllık intihar oranları bağımlı değişken olarak alınmıştır. İşsizlik oranı, kişi başına düşen reel gayri safi yurt içi hasıla, kişi başına düşen reel gayri safi yurt içi hasılanın büyüme oranı, doğurganlık oranı, kadınların işgücündeki oranı, 65 yaş üstündeki nüfus oranı, bağımlı nüfus oranı, kişi başına düşen alkol tüketimi, kişi başına düşen karbon

emisyonu, kişi başına düşen işsizlik için kamu harcaması, kişi başına düşen yaşlılar için kamu harcaması, kentsel nüfus oranı açıklayıcı değişkenlerdir. Daha yüksek gelirin daha yüksek intihar oranları ile ilişkili olduğunu destekleyen bulgular elde edilmiştir. Analiz sonucunda işsizliğin intihar oranları üzerindeki etkisinin daha yüksek gelirliliği için pozitif olduğu saptanmıştır. Ve gelir düzeyi düşük ülkeler için işsizliğin intihar oranları üzerinde negatif etkisi olduğu görülmüştür.

Andres ve Halıcıoğlu (2010), Danimarka'nın 1970-2006 yıllarına ait verileri kullanarak intiharların belirleyicilerini incelemiştir. Sonuçlar intiharlar ile bazı sosyo-ekonomik faktörler arasında bir ilişki bulunduğunu ve bu ilişkinin büyüklüğünün cinsiyete göre değişebileceğini göstermektedir. Kişi başına reel gelir ve doğurganlıktaki artışın kadın ve erkeklerde intiharı azalttığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Ayrıca işsizlik oranlarının düşmesinin kadın ve erkek intiharlarını azalttığı saptanmıştır. Boşanma oranları ve intiharlar arasında pozitif bir ilişki olduğu ve erkeklerdeki etkisinin daha büyük olduğu tespit edilmiştir. Kişi başına reel gelirdeki %1 artış kadın intiharları, toplam intiharlar ve erkek intiharlarını sırasıyla %3.22, %2.22 ve %1.73 azaltmaktadır, yani kadınların erkeklere göre gelir kaybına karşı daha savunmasız olduğu görülmektedir. İşsizliğin intihar ile ilişkisi pozitif ve anlamlıdır ve işsizlikteki %1 artış toplam intiharlar, kadın intiharları ve erkek intiharlarında yaklaşık %0.1 artışa neden olmaktadır. İşsizliğin intiharlara etkisinin tüm gruplarda aynı olduğu yani cinsiyetin işsizlik ve intihar ilişkisinde bir rolünün bulunmadığı tespit edilmiştir. Doğurganlık oranındaki %1 artış kadın intiharlarını, toplam intiharlar ve erkek intiharlarında sırasıyla %0.92, %0.70 ve %0.57 oranında azalışa neden olmaktadır. Bulgulara göre işsizlik oranının intiharlar üzerindeki etkisini her iki cinsiyette aynı olurken; kişi başına reel gelir, boşanma oranı ve doğurganlık oranı değişkenlerinin etkisinin büyüklüğünün cinsiyetlere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

En yüksek intihar oranlarından birine sahip olan Japonya için yapılan bir çalışmada Kuroki (2010) 1983–2007 arasındaki 5 yıllık veriler kullanılarak sabit etkiler analizi yapılmıştır. İki farklı bölgesel düzeyde (municipal, prefecture) işsizlik ve kişi başına düşen gelirin intihar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuçlar işsizliğin çalışma yaşındaki erkeklerin intihar oranlarıyla önemli ölçüde ilişkili olduğunu gösterirken, kadınlar için elde edilen bulguların karışık olması nedeniyle kadınların

intihar oranlarının işsizlik ile açıklanamayacağını göstermektedir. Ayrıca Kuroki, işsizlikten en çok etkilenen grubun çalışma yaşındaki yaşlı erkekler olmasının nedeninin, bu yaşta erkeklerin işsiz kaldığında yeniden iş bulmasının zorlaşması ile açıklanabileceğini söylemektedir.

Japonya için yapılan diğer bir çalışmada Andres vd. (2011), 1957-2009 dönemindeki verileri kullanarak zaman serisi analizi gerçekleştirmiştir. Analizde uzun ve kısa dönem nedensellik ilişkilerini tespit etmeyi sağlayan ARDL modeli kullanılmıştır. Kadın intihar oranları ve erkek intihar oranları üzerinde kişi başına reel gelir, işsizlik oranı, boşanma oranı ve doğurganlık oranı değişkenlerinin etkileri incelenmiştir. Sonuçlar kadınlarda intihar oranları ile boşanma ve doğurganlık oranı gibi sosyolojik faktörler arasındaki ilişkinin, intihar oranları ile kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla ve işsizlik oranları gibi ekonomik faktörlerle olan ilişkisine göre daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre intiharın gelire göre uzun dönem esnekliği erkek intiharlarında en yüksektir yani kadınlara göre erkeklerin gelir kaybına duyarlılığı daha fazladır. Kişi başına gelirdeki %1 artış erkek intiharlarını %0.54 azaltmaktadır. Toplam nüfus ve kadınlar için ise gelirdeki her %1 artış intiharlarda sırasıyla %0.41 ve %0.36 azalışa neden olmaktadır. Erkeklerde işsizlik ve intihar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsızken, kadınlarda işsizlik oranındaki %1 artışın kadın intiharlarını yaklaşık %0.01 arttıracığı saptanmıştır. Bu etkinin küçük olması ve erkekler için intihar ve işsizlik arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesi nedeniyle işsizliğin kadın ve erkek intiharları üzerindeki bir etkisi olup olmadığı anlaşılamamıştır. Boşanma oranında gerçekleşen %1 artış ise erkek intiharlarında %1.16 oranında yükselmeye sebep olmaktadır, bu tüm analizde intiharın en güçlü belirleyicisidir. Ayrıca doğurganlık oranındaki %1 artış toplam intihar oranlarında %0.70 azalmaya neden olmaktadır. Tüm analizde intiharları açıklayan faktörlerin göreceli büyüklüklerine bakıldığında en güçlü belirleyici boşanma oranları, ikinci en önemli belirleyici doğurganlık oranı ve son olarak işsizlik oranları ve kişi başına düşen reel gelir şeklinde olmaktadır. Bu çalışmaya göre sosyolojik faktörlerin Japonya'daki intihar oranlarında ekonomik faktörlere göre daha büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Lin (2006), Tayvan ve 7 Asya-Pasifik ülkesi için 2 farklı veri seti kullanarak işsizlik oranları ve intihar nedeniyle ölüm oranlarının ilişkisini incelemiştir. Tayvan

için 1979-2002 yılları arasındaki veriler ile yapılan analizde intihar ile ölüm oranları ve işsizlik oranları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. İşsizlik oranındaki yüzde bir puanlık artış intihar ile ölüm oranını %0.053 arttırmaktadır. Ayrıca eğitim seviyesinin yüksek olduğu grubun intihar ile ölüm oranının daha düşük eğitim seviyesindeki gruba göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. 7 Asya-Pasifik ülkesinin 1976-2002 yılları dönemindeki verileri ile yapılan analizde ise intihar ölüm oranı ve işsizlik oranı arasında döngüsel bir model olduğu görülmüştür, işsizlik oranındaki yüzde bir puanlık artışın tahminlenen intihar ölüm oranında %1.2 puanlık artışa neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca yaş arttıkça intihar ile ölüm oranı da yükselmektedir. Sonuç olarak işsizlik oranının artmasının intihar ölüm oranını arttırdığı tespit edilmiştir, yaşlı erkekler ve yüksek eğitilmiş grup için bu oran daha yüksek olmaktadır ve gelir arttıkça intihar ölüm oranı azalmaktadır.

Huang ve Ho (2016), Japonya ve Güney Kore’de yüksek işsizlik oranlarının yüksek intihar oranlarına sebep olup olmadığını araştırmıştır. İntihar oranları ve işsizlik oranlarının arasındaki ilişkiyi incelemek için asimetrik Granger nedensellik testinden yararlanılmış ve 1985-2012 yılları arasındaki veriler kullanılarak analiz yapılmıştır. Japonya’da işsizlik oranından intihar oranına doğru bir Granger nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Ancak Güney Kore’de işsizlik oranından intihar oranına doğru bir Granger nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Sonuçlar Güney Kore’de negatif bir işsizlik oranı şokunun intihar oranlarında negatif bir şoka neden olacağını göstermektedir. Yani işsizlik oranındaki azalma intihar oranlarının azalmasını sağlamaktadır. Her iki ülke için pozitif bir işsizlik şokunun pozitif bir intihar şokuna yol açacağına yönelik bir bulguya rastlanılmamıştır. İşsizlik oranındaki artışın intihar oranlarını arttırdığını gösteren bir kanıt elde edilememiştir. Yalnızca Güney Kore’de işsizlik oranının azalmasının intihar oranlarını azaltacağı saptanmıştır.

Phiri ve Mukuku (2019), Güney Afrika için 1996-2015 yıllarına ait verileri kullanarak zaman serisi analizi yapmış ve intihar ile işsizlik arasındaki eşbütünlük ilişkisini araştırmıştır. Uzun ve kısa dönemdeki eşbütünlük ilişkisini inceleyebilmek için ARDL modeli kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler yaş ve cinsiyete göre ayrılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda 75 yaş üstü nüfus haricinde, tam örneklem tahminlerinde işsizlik ve kentleşme ile intihar oranları

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kişi başına gayrisafi yurt içi hasıla, enflasyon ve boşanma değişkenleriyle intihar oranları arasında ise anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir.

Ekonomik durgunluk veya kriz gibi nedenlerin toplum üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle durgunluk ve kriz zamanlarında ekonomik faktörlerin intiharları nasıl etkileyeceği bazı çalışmaların konusu olmuştur. Ekonomik krizin özellikle işsizlik üzerindeki etkisinin nüfus sağlığını olumsuz etkileyeceğine yönelik endişelerin artması bu konu üzerinde çalışmaları arttırmıştır. Stuckler ve diğerleri (2009), ekonomik değişikliklerin otuz yıl boyunca ölüm oranlarını nasıl etkilediğini araştırmış ve hükümetlerin olumsuz etkileri nasıl azaltabileceğini belirlemeye çalışmıştır. 1970-2007 yılları arasında 26 Avrupa Birliği ülkesine ait veriler kullanılarak çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Bunun için yaşa göre standartlaştırılmış ve yaşa özel ölüm oranı, işsizlik oranı, gayri safi yurt içi hasıla ve sosyal harcamalar değişkenleri kullanılmıştır. Nüfusun yaşlanması, istihdam ve ölüm trendleri ve gözlemde ülkeye özgü farklılıklar düzelttikten sonra, işsizlik oranlarındaki her %1'lik artışın 65 yaşın altındaki intiharlarda %0.79'luk bir artışla ilişkili olduğu saptanmıştır ancak etki büyüklüğünün her yaşta anlamlı olmadığı görülmüştür. İşsizlikte %3'ten fazla artışın test edildiği durumda ise, 65 yaşın altındaki intiharlar ve alkol kullanımından kaynaklanan ölümler üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. İşsizlik arttığında tüm nedenlere bağlı ölüm oranlarının arttığına dair Avrupa Birliği ülkelerinin genelinde tutarlı bir kanıt olmadığı görülmüştür. Aktif işgücü piyasası programlarına yapılan kişi başına her 10 dolar yatırım artışının, işsizliğin intiharlar üzerindeki etkisini %0.038 oranında azalttığı tespit edilmiştir.

Reeves vd. (2014), Büyük Durgunluk döneminde intihar oranlarının değişimini incelemiştir. 20 Avrupa ülkesine ait 1981-2011 yılları arasındaki veriler kullanılarak yapılan analizde yaş gruplarına göre erkek intihar oranları bağımlı değişkeni ele alınmıştır. Bağımsız değişken olarak yaşa özel erkek işsizlik oranları ayrıca ekonomik şokların etkisini ölçmek için ise borçluluk oranı ve konut pahalılığı değişkenleri kullanılmıştır. Erkek işsizlik oranlarındaki her yüzde bir puan artışın erkek intihar oranlarındaki %0.94 artış ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Borçluluk oranındaki yüzde bir puanlık artışın ise erkek intihar oranlarını %0.54

arttırdığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Yaş gruplarına göre erkeklerin intihar oranlarının değişimi incelendiğinde erkeklerin işsizlik oranlarının en çok 25-64 yani çalışma yaşı aralığında bulunan erkeleri etkilediği görülmektedir. 25-64 yaş grubundaki erkeklerin işsizlik oranındaki yüzde bir puanlık artışın erkek intihar oranlarındaki %1.39 artış ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Laanani ve diğerleri (2015), Batı Avrupa ülkelerinde 2000 ve 2010 yılları arasında işsizlik oranının intihar oranı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ayrıca 2008-2010 ekonomik krizi sırasında artan işsizliğe bağlı olan fazladan intihar sayısını tahmin etmeye çalışmıştır. İntihar oranları Quasi-Possion modeli kullanılarak cinsiyet, yaş, ülke ve lineer zaman trendi için kontrol edilmiştir. Her ülke için işsizlik ve intihar ilişkisi değerlendirilmiş ve işsizliğin artmasına bağlı fazladan intihar sayısı tahmin edilmiştir. Bulunan işsizlik ve intihar ilişkilerinin kriz etkisi tarafından olup olmadığını değerlendirmek için duyarlılık analizleri yapılmıştır. İşsizlik ve intihar oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı ama zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır ve kriz etkisine duyarlılığı ülkeler arasında farklılık göstermektedir. İşsizlik oranının %10 artmasının intihar oranlarında genel olarak %0.3 oranında bir artışa neden olduğu saptanmıştır. İşsizlik ve intihar oranları arasındaki bu ilişkinin Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık için anlamlı olduğu görülmüştür.

COVID-19 nedeniyle gerçekleşen bazı değişiklikler ekonomik hayatta durgunluğa yol açmaktadır. Yaşanan durgunluk intihar oranları üzerinde etkisi bulunan ekonomik faktörleri de etkileyeceğinden bu konuyu inceleyen çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. McIntyre ve Lee (2020), Kanada'da COVID-19'un işsizlik oranı üzerindeki etkisinin sonucu olarak fazladan intihar oranlarını tahminlenmiştir. 2000-2018 yıllarına ait intihar oranları ve 2000-2019 yıllarına ait işsizlik oranları kullanılarak zaman trendi regresyon modelleri ile analiz yapılmıştır. 2020 ve 2021'deki fazladan intihar sayılarını tahmin etmek için iki senaryo test edilmiştir. İlk durumda işsizliğin 2020'de % 1.6, 2021'de % 1.2 artması, ikinci durumda ise işsizliğin 2020'de %10.7, 2021'de %8.9 artması değerlendirilmiştir. İlk durumda işsizlik oranındaki artış nedeniyle 2020-2021'de 418 ve ikinci durumda 2114 fazla intihar ile sonuçlandığı saptanmıştır. Sonuçlar COVID-19 ile ilişkili işsizlik bağlamında intiharların önlenmesinin kritik önem taşıdığını göstermektedir. Ayrıca

ruh sağlığı hizmetlerine, sosyal yardımlara erken erişim ve zihinsel bozuklukların acilen tedavisine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Literatürde yer alan çoğu çalışmalarda işsizlik veya ekonomik değişkenler ile intiharlar arasında pozitif yönlü ilişki bulunduğu görölmekteyken bazı çalışmalar bunun aksi yönde intiharlar ve ekonomik değişkenler arasında negatif bir ilişkiyi gösteren bulgular elde etmiştir. Ruhm (2000), sağlığın ekonomik koşullardaki geçici değişikliklere nasıl tepki verdiğini incelemiş ve makroekonomik koşullar ile sağlık arasında zıt yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerine ait 1972-1991 yıllarını kapsayan veriler ile sabit etkiler modeli panel veri analizi yapılmıştır. Sağlık kukla değişkeni toplam ve yaşa özgü ölüm oranları ve on ölüm nedeni ile temsil edilmektedir. Açıklayıcı değişkenler olarak sivil işsizlik oranı, kişi başına düşen kişisel gelir, 5 yaş altı nüfus oranı, 65 yaş üstü nüfus oranı, eğitim düzeyi, ırk değişkenlerinden yararlanılmıştır. Analiz çoğunlukla işsizlik ve kişisel gelirden eyalet içi varyasyonlara odaklanmaktadır, ulusal işsizlik oranlarındaki değişmeye de bakılmıştır. Davranışsal Risk Faktörü Gözetim Sisteminden alınan 1987-1995 yıllarını kapsayan mikro veriler kullanılarak fiziksel aktivite, diyet, önleyici sağlık hizmetinde riskli davranışların ve sağlık yatırımlarının ekonomik duruma göre nasıl değiştii incelenmiştir. Bunun için de sabit etkiler modeli kullanılarak çeşitli demografik özellikler ve zaman etkileri kontrol edilmiştir. Analiz sonuçları, ekonomi geçici olarak bozulduğunda sağlığın iyileştiiğine dair güçlü kanıtlar sunmaktadır. Toplam ölüm oranı ve incelenen on ölüm kaynağından sekizinin, önemli bir istisna olan intiharlarla birlikte, döngüsel bir dalgalanma gösterdiği ve eyalet işsizlik oranlarıyla negatif ve anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyümenin uzun süreli olması durumunda geçici canlanmaların olumsuz sağlık etkilerinin kısmen veya tamamen dengelendiğine dair bazı kanıtlar vardır. Bu sonuçlarla tutarlı olarak, mikro veriler, daha yüksek işsizliğin daha az sigara içme ve obezite, artan fiziksel aktivite ve daha iyi beslenme ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Eyalet işsizlik oranlarının yüzde bir puan artması toplam ölüm oranını yaklaşık %0.5 azaltmaktadır.

Neumayer (2004), Ruhm'un (2000) çalışmasını genişleterek ve geliştirerek, hem statik hem de dinamik bir ekonometrik modelde, 1980-2000 dönemi boyunca Almanya eyaletlerindeki işsizlik ve ekonomik büyüme oranlarının ölüm oranı

üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Sabit etkiler modelinde bağımlı değişken toplam ölüm oranı, üç yaş grubuna ait ölüm oranları ve Ruhm'un (2000) analizine ek olarak cinsiyetlerin ölüm oranlarıdır. Açıklayıcı değişken olarak eyaletlerin işsizlik oranları, kişi başına gelir, nüfus karakteristiğini gösteren veriler, gelir eşitsizliği için gini katsayısı, duyarlılık analizinde ise reel gayri safi yurt içi hasılanın büyüme oranından yararlanılmıştır. Eyaletlere özgü etkiler kontrol edildiğinde, tüm yaş grupları ve çoğu spesifik yaş grubu için toplam ölüm oranlarının durgunluklarda daha düşük olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur. Aynı etki kardiyovasküler hastalıklar, zatürre ve grip, motorlu taşıt kazaları ve intiharlardan kaynaklanan ölümler için de geçerlidir, ancak diğer belirli ölüm nedenleri için istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilememiştir. Erkek ve kadın ölüm oranları üzerindeki etki arasında ise çok az fark olduğu görülmektedir. Eyaletlere özgü etkiler kontrol edilmediğinde ise tam tersi bir sonuca ulaşılmakta ve daha yüksek işsizlik daha yüksek ölüm oranıyla ilişkilendirilmektedir. Buna göre, zamanla değişmeyen eyaletlere özgü etkilerin kontrol edilmemesi, ihmal edilen değişken sapması nedeniyle hatalı bir şekilde ölüm oranlarının döngüsel olarak hareket ettiğini göstermektedir. Ancak bu çalışmada Ruhm'un (2000) ana bulgusu başka bir ülke için doğrulanmıştır, Almanya örneğinde durgunlukların ölüm oranlarının hepsini olmasa da bazılarını düşürdüğü saptanmıştır.

İşsizlik ve intiharlar arasındaki ilişkiyi diğer ekonomik değişkenler üzerinden inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Kerr vd. (2016), Amerika Birleşik Devletlerinin 16 eyaletine ait 2005-2011 yılları arasındaki verilerini kullanarak alkol kullanımının intihar oranları ile ilişkisini incelemiştir. Bölgesel düzeyde üç yaş grubuna ve cinsiyete göre işsizlik oranları, yoksulluk oranları ve icra oranları değişkenleri kullanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Her üç yaş grubunda kadın ve erkeklerin intihar oranları ile en anlamlı ve pozitif ilişkili olan değişkenin yoksulluk oranı olduğu tespit edilmiştir. İcra oranları kadınların intihar oranları ile negatif ilişkililikten erkeklerin intihar oranları ile bir ilişkisi bulunamamıştır. Çok değişkenli modellerde tüm yaş grupları ve her iki cinsiyette işsizlik oranları ile intihar oranları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ancak tek değişkenli modelde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İntiharlarda alkol kullanımı değerlendirildiğinde ise erkeklerin intihar oranınının 20-44 yaş grubundaki icra oranı ve yoksulluk oranı ile negatif, 45-65 yaş grubundaki yoksulluk oranı ile pozitif

ilişkili olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. 65 yaş üzerindeki erkeklerin intiharlarında ise alkol kullanımı ve ekonomik faktörlerin ilişkisine yönelik bir sonuç bulunamamıştır. Kadınların intiharlarında alkol kullanımının ekonomik faktörler arasından sadece 65 yaş üstündeki grupta işsizlik oranı ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonucunda, işsizlik oranlarının tek tahminleyici olduğunda anlamlı olması ama yoksulluk oranları eklendiğinde anlamsız hale gelmesi nedeniyle, işsizlik oranlarının intihar oranlarına doğrudan değil yolsuzluk oranı aracılığıyla dolaylı bir şekilde etki ettiği görülmektedir.

Jungeilges ve Kirchgässner (2002) sivil özgürlüğün, reel gelir artışının ve reel kişi başına düşen gelirin intihar oranlarına etkisini inceleyen bir çalışmada 30 ülkeyi kapsayan yatay-kesit analizi gerçekleştirmiştir. Analizde yaş, cinsiyet, reel kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, sivil özgürlük endeksi değişkenleri kullanılmıştır. Özgürlük ne kadar fazlaysa intihar oranlarının da o kadar düşük olduğuna ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Kişi başına düşen reel gelir, reel ekonomik büyüme ve intihar oranları arasında ise pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Reel kişi başına gelir veya reel ekonomik büyüme yükseldikçe intihar oranları da o kadar yükselmektedir. Ayrıca orta yaş grubu için gelirin, yaşlı insanlar için ise ekonomik büyümenin daha önemli olduğuna ve yaşlı kadınların gelir artışına yaşlı erkeklere göre daha güçlü tepki verdiği dair sonuçlar elde edilmiştir.

Literatürde yer alan bazı çalışmalar intiharlar ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelerken mikro verilerden yararlanmıştır. Blakely, Collings ve Atkinson (2003), Yeni Zelanda'da 1991 yılında yapılan 18-64 yaş aralığında 2.04 milyon kişilik nüfus sayımı verilerini kullanarak, iş gücü statüsü ve sosyoekonomik konum ile intihar sonucu ölümler arasındaki bağımsız ilişkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Cinsiyet, etnik köken, yaş, medeni durum, çalışma durumu, eğitim durumu, hane geliri, haneye ait araba sayısı değişkenlerinin intihar riski ile ilişkisi incelenmiş ve duyarlılık analizi gerçekleştirilmiştir. İşsiz olmak ve intihar nedeniyle ölme riskinin iki ila üç kat artması arasında bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bu ilişkinin ancak yarısının akıl hastalıklarına bağlı olabileceğini gösteren bulgular elde edilmiştir. Genç erkeklerin intihar nedeniyle ölmesi ve işsizlik arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşa göre düzeltilmiş araba sahibi olma, hane geliri ve erkeklerde eğitim değişkenlerinin intihar ölümleri ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

Evli olmayan kişilerin intihar etme olasılığının evli olan kişilere göre daha yüksek olduğu ve ayrıca çok değişkenli bir modelde medeni durum ve işsizlik durumunun intihar ölümlerinin güçlü bir belirleyicisi olduğu görülmektedir.

İşsizlik ve intihar arasındaki ilişkinin incelenmesinde işsizlik süresinin intiharlar üzerinde bir etkisinin olup olmadığı konusuna yer veren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda mikro veriler kullanılarak işsizlik süresinin devam etmesi durumunda intiharların nasıl etkilendiği incelenmiştir. Kposowa (2001), işsizlik durumunun devam etmesinin intihar oranlarına etkisini araştırdığı çalışmasında, Amerika Birleşik Devletlerine ait 1979-1989 yıllarını kapsayan Mevcut Nüfus Anketi verilerini kullanarak Cox Regresyon analizi gerçekleştirmiştir. Bu analizde çalışma durumu, medeni durum, yaş, ırk, öğrenim durumu, ailenin yıllık geliri değişkenlerinin intihar oranlarına etkisini incelemiştir. İşsizliğin intiharı sadece erkeklerde etkilemediği ve kadınların intihar davranışının da işsizlikten etkilendiği sonuçlarını elde etmiştir. Erkeklerde sosyal statü ne kadar düşük ise intihar riskinin o kadar yüksek olduğu ve işsizliğin etkisinin ilk yıllarda daha güçlü olduğunu saptamıştır. İşsizliğin devam etmesi durumunda 3 yıldan sonra işsiz erkeklerin intihar etme olasılığı işsiz olmayan erkeklere göre iki kat daha fazla olduğu görülmüştür. Ancak kadınlarda işsizliğin etkisinin devam eden yıllardan bağımsız olarak yükseldiğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır. 9 yıldan sonra işsiz kadınların intihar etme olasılığı işsiz olmayan kadınlara göre üç kat daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca işsizlik ve intihar arasındaki ilişkinin kadınlarda daha güçlü ve kalıcı olduğu ancak erkeklerde işsizliğin etkisinin ilk yıllarda daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin aksine, kadınlarda devam eden işsizlik durumunda intihar riski de her yıl artmaya devam etmektedir.

Classen ve Dunn (2012), Amerika Birleşik Devletleri'nde istihdam durumu ve intiharlar arasındaki ilişkiyi incelerken işsizlik süresi ve toplu işten çıkarılmaya bağlı iş kaybının etkisine odaklanmıştır. Bunun için Mevcut Nüfus Anketi veri setinde yer alan eyaletlerin 1996-2005 yılları arasındaki aylık verileri ile panel veri analizi yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan değişkenler 20-59 yaş aralığındaki kadın ve erkek intihar oranları, işsizlik sigortası talebi, toplu işten çıkarılma oranı ve 4 farklı işsizlik süresi şeklindedir. Bulgular her iki cinsiyet için de iş kaybının intihar riskini açıklayıcı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Yakın zamanda toplu işten

çıkarılmaya bağılı işsizliğin ise erkek ve kadın intiharlarıyla pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır, toplu işten çıkarılmadan sonra her 4200 erkek ve her 7100 kadın için intihar sayısı 1 artmaktadır. Ayrıca uzun süreli işsizlik ile kadın ve erkek intiharları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. 5 haftadan uzun süreli işsiz sayısının artması kadın intiharlarının artmasına neden olurken, 15-26 haftalık işsiz sayısının artması erkek intihar sayısının artmasına neden olmaktadır. Çalışmanın sonucu intihar riskinin en önemli belirleyicisinin işsizlik değil işsizlik süresi olduğunu göstermektedir.

Ekonomik durgunluk ile intihar ilişkisini mikro veriler yardımıyla inceleyen Cylus, Glymour ve Avendano (2014) Amerika Birleşik Devletleri Mevcut Nüfus Anketi verilerini kullanarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. 1968-2008 yıllarını kapsayan veriler ile sabit etkiler analizi yapılmış ve ekonomik durgunluk nedeniyle artan intiharlar ve devlet işsizlik sigortası programları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bunun için işsizlik oranı, işsizlik sigortası, ortalama reel gelir değişkenleri kullanılmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde daha cömert işsizlik yardımı programlarının, ekonomik durgunluğun intihar üzerindeki etkisini azaltıp azaltmadığını test etmişlerdir. Elde ettikleri sonuçlar daha cömert işsizlik yardımlarının çalışma yaşındaki nüfusta ekonomik durgunluk nedeniyle artan intiharları azalttığını göstermektedir. Ancak işsizlik yardımlarının etkisinin yaşa veya cinsiyete göre farklı etkilerine ilişkin bir bulguya ulaşamamıştır.

Türkiye’de ise intiharlar ve ekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar genellikle nedensellik ilişkisini ele almaktadır. Topbaş (2007), Türkiye’de işsizlik ve intihar ilişkisini incelemek için 1974-2005 yılları arasındaki döneme ait veriler ile VAR analizi yapmıştır. Kadın ve erkek intihar oranları, toplam intihar oranı, işsizlik oranı ve ailevi, geçim sıkıntısı, ticari başarısızlık nedenleriyle intiharlar ele alınmıştır. Bulgular işsizlik ve intihar arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir. Dilber ve Uysal (2020) ise 2005-2018 dönemine ait işsizlik ile intihar ilişkisini incelemiş ve benzer şekilde işsizlikten intihara doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğuna ilişkin bulgular elde etmiştir. Aynı yöntemle yapılan bir diğer analizde Tunalı ve Özkaya (2016) 1980-2014 yıllarına ait toplam işsizlik ve toplam intiharlar verilerini kullanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda ise işsizlik ile intiharlar arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi

olduğu tespit edilmiştir. Aksu (2018) işsizliğin yanı sıra suç, boşanma, gayri safi milli hasıla ve intiharlardaki değişimlerin birbiriyle etkileşimini inceleyerek nedensellik ilişkilerini kontrol etmiştir. İşsizlik ile intiharlar arasında pozitif bir ilişki olduğu, işsizlikten intihara doğru bir nedensellik ilişkisi bulunduğu saptanmıştır. İşsizlik ile suç ve gayri safi milli hasıla arasında çift yönlü, işsizlikten boşanmaya doğru ise tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Uzun dönemde de işsizliğin intiharlar ve boşanma üzerindeki etkisinin pozitif, suç oranları üzerindeki etkisinin ise negatif olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Bazı çalışmalarda işsizlik oranı değişkeni kullanılsa da diğer ekonomik değişkenlerin intihar ile ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur. Altınanahtar ve Halıcıoğlu (2009), 1974-2007 arasındaki verileri kullanarak Türkiye’de intiharların belirleyicilerini incelemiştir. ARDL yaklaşımı ile yapılan analizde toplam intihar sayısı, kişi başına reel gelir, boşanma oranı, kentleşme oranı ve tasfiye edilen şirket sayısı değişkenlerinin doğal logaritmaları kullanılmıştır. Kişi başına reel gelirdeki her %1 artışın toplam intihar sayısını %0.41 azaltacağı saptanmıştır. Boşanmaya göre intiharın uzun dönem esnekliği 0.01’dir, bunun nedeninin Türkiye’deki boşanma oranlarının kültürel ve sosyolojik faktörlere bağlı olarak gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olması ile açıklanabileceği belirtilmiştir. Kentleşme oranındaki %1 artışın intiharlarda %2.20 artış yaratmasının nedenleri şehirlerde yüksek ve düşük gelirli haneler arasındaki ayrımın daha belirgin olması ayrıca ekonomik dalgalanmalar, çevre sorunları ve kötü barınma olanakları gibi faktörlerin şehirlerde daha sert hissedilir olması şeklinde sıralanmıştır. Tasfiye edilen şirket sayısındaki her %1 artışın toplam intihar oranında %0.08 artışa neden olacağı tespit edilmiştir.

Literatüre bakıldığında çeşitli ekonomik ve sosyo-ekonomik faktörlerin intihar ile ilişkisini inceleyen çalışmaların bulunduğu görülmektedir. İntiharların belirleyicisi olabilecek en önemli faktörlerden biri olarak ise işsizlik ele alınmaktadır. Ayrıca gelir, ekonomik büyüme, alkol tüketimi, doğurganlık oranı, boşanma oranı gibi ekonomik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin intiharları nasıl etkilediği konusuna da değinilmektedir. İşsizlik ve diğer değişkenler ile intihar arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu yönelik kanıtlar elde eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu ilişkinin büyüklüğünün cinsiyet ve yaş gruplarına göre değişebileceğini gösteren bulgulara ulaşan çalışmalar da literatürde yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞSİZLİĞİN İNTİHARLARA ETKİLERİ: AMPİRİK ANALİZ

3.1. Araştırmanın Amacı

İntiharların gerçekleşmesinde toplumlarda yaşanan büyük değişikliklerin, salgın hastalıklar, doğal afetler, savaşlar, ekonomik durgunluk veya krizler gibi birçok faktörün etkili olduğu bilinmektedir. Bu faktörler bireyleri psikolojik olarak olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir ve bireylerin intihar düşüncesine yönelmesine sebep olarak intiharlara yol açmaktadır. İntiharlar üzerinde büyük etkisinin olabileceği düşünüldüğünden ve intiharların en önemli ekonomik belirleyicilerinden biri olarak değerlendirildiğinden işsizlik araştırmalarda sıkça yer verilen değişkenlerden biri olmuştur. Literatürde yer alan çalışmaların intiharlar ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişki olabileceğine yönelik sonuçlar elde etmesi, ayrıca diğer ekonomik ve sosyo-ekonomik faktörlerin de intiharlar üzerinde etkisinin bulunabileceğini göstermesi nedeniyle bu konunun araştırılması önem kazanmaktadır. Literatürdeki araştırmaların bir kısmı tek bir ülke için zaman serisi veya bölgesel düzeyde verileri kullanarak panel veri analizi, diğer bir kısmı ise belli bir ülke grubunda panel veri analizi yapmaktadır. Ancak bu araştırmaların genellikle Avrupa ülkeleri, OECD ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri üzerinde yapılmış olduğu, diğer ülkeleri dahil eden çalışma sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle aynı konu bu çalışmada araştırmanın kapsamı mümkün olduğunca genişletilerek ele alınmıştır ve incelenen sorular şu şekildedir:

- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde intiharlar ile işsizlik arasında bir ilişki var mıdır?
- İntiharlar ile işsizlik arasında bir ilişki var ise bu ilişkinin yönü veya büyüklüğü cinsiyetlere göre farklılık göstermekte midir?

3.2. Veri Seti

Veri bulunulabilirliği göz önüne alınarak, gelişmiş ve gelişmekte olan 63 ülkenin 2001-2019 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Verisi bulunmayan veya eksik verinin fazla olduğu ülkeler ve eksik verilerin fazla olduğu yıllar araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir. İntiharlar ile işsizlik arasındaki ilişkinin cinsiyete göre bir farklılık gösterip göstermediğini inceleyebilmek için üç farklı model oluşturulmuştur. Bu üç modelin bağımlı değişkenleri toplam intihar ölüm oranı, erkek intihar ölüm oranı ve kadın intihar ölüm oranıdır. Bağımsız değişkenler ise toplam işsizlik oranı, erkeklerin işsizlik oranı, kadınların işsizlik oranı, kişi başına gayri safi yurt içi hasıla, tüketici fiyat endeksi, bağımlı nüfus oranı, toplam nüfusta kişi başına alkol tüketimi, erkeklerin kişi başına alkol tüketimi, kadınların kişi başına alkol tüketimi ve hükümet etkinliği şeklindedir. Dünya Sağlık Örgütü veri setinden alınan toplam intihar ölüm oranı, erkek intihar ölüm oranı, kadın intihar ölüm oranı 100000 kişi başına 1 olacak şekilde hesaplanmıştır. Toplam nüfusta kişi başına alkol tüketimi, erkeklerin kişi başına alkol tüketimi ve kadınların kişi başına alkol tüketimi verileri de Dünya Sağlık Örgütü veri setinden elde edilmiştir ve 15 yaş üstündeki nüfusun litre cinsinden alkol tüketimini göstermektedir. Toplam işsizlik oranı, erkeklerin işsizlik oranı ve kadınların işsizlik oranı Uluslararası Çalışma Örgütü'nün veri setinden alınmıştır. Dolar cinsinden kişi başına GSYİH, Tüketici Fiyat Endeksi, Bağımlı Nüfus oranı verileri Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) veri setinden elde edilmiştir. 2010 yılı baz alınarak hesaplanan Tüketici Fiyat Endeksi sabit bir mal veya hizmet sepetinin tüketiciye maliyetinin nasıl değiştiğini göstermektedir. Bağımlı nüfus oranı ise çalışma yaşındaki nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus oranıdır. Hükümet etkinliği verisi Dünya Bankası Dünya Genelinde Yönetişim Göstergeleri (WGI) veri setinden alınmıştır. Kamu hizmetlerinin siyasi baskılardan bağımsızlığı, kalitesi, hükümet politikalarının güvenilirliği ve kalitesini gösteren bu veri -2.5 ve +2.5 aralığında değerler almaktadır. Değişkenlerle ilgili bilgilerin özeti aşağıdaki tabloda bulunmaktadır. Tablo değişkenlerin kısa açıklamasını, kaynağını ve bu çalışmada yer alan modellerde kullanılan sembollerini göstermektedir.

Tablo 1: Değişkenler

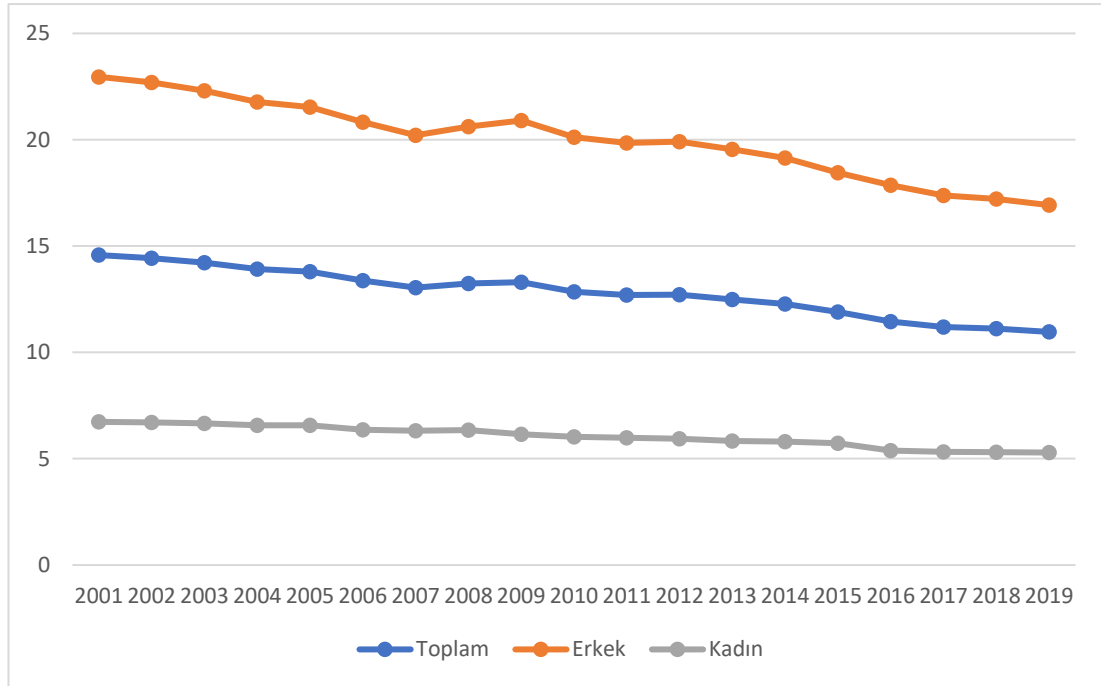
Değişken	Sembol	Açıklama	Kaynak
Toplam İntihar Ölüm Oranı	SMT	Toplam nüfusta 100000 kişi başına 1 ölümü yansıtır.	WHO
Erkeklerin İntihar Ölüm Oranı	SMM	Erkek nüfusunda 100000 kişi başına 1 ölümü yansıtır.	WHO
Kadınların İntihar Ölüm Oranı	SMF	Kadın nüfusunda 100000 kişi başına 1 ölümü yansıtır.	WHO
Toplam İşsizlik Oranı	URT	Toplam işgücünün yüzdesi şeklindedir.	ILOSTAT
Erkeklerin İşsizlik Oranı	URM	Erkek işgücünün yüzdesi şeklindedir.	ILOSTAT
Kadınların İşsizlik Oranı	URF	Kadın işgücünün yüzdesi şeklindedir.	ILOSTAT
Kişi Başına GSYİH	GDP	Dolar cinsinden GSYİH verisinin toplam nüfusa bölümüdür.	Worldbank
Tüketici Fiyat Endeksi	CPI	2010 yılı baz alınmıştır. Bir mal ve hizmet sepetinin tüketiciye maliyetindeki değişiklikleri gösteren endekstir.	Worldbank
Bağımlı Nüfus Oranı	ADR	Bakmakla yükümlü olunan 15 yaş altı ve 64 yaş üstü nüfusun 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfusa oranıdır.	Worldbank
Toplam Nüfusta Kişi Başına Alkol Tüketimi	ALT	15 yaş üstü nüfusta kişi başına alkol tüketimini litre cinsinden göstermektedir.	WHO
Erkeklerin Kişi Başına Alkol Tüketimi	ALM	15 yaş üstü erkeklerde kişi başına alkol tüketimini litre cinsinden göstermektedir.	WHO

Kadınların Kişi Başına Alkol Tüketimi	ALF	15 yaş üstü kadınlarda kişi başına alkol tüketimini litre cinsinden göstermektedir	WHO
Hükümet Etkinliği	GE	Kamu hizmetlerinin kalitesi, bağımsızlığı ve hükümetin politika kalitesi ile politikann güvenilirliğini göstermektedir.	Worldbank WGI Dataset

3.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Analizde bağımlı değişkenler olarak ele alınan toplam intihar ölüm oranları, erkek intihar ölüm oranları ve kadın intihar oranlarının yıllar içerisinde değişimini aşağıdaki grafikte yer almaktadır. İntihar ölüm oranları ortalamaları yüz binde bir ölümü yansıtmaktadır.

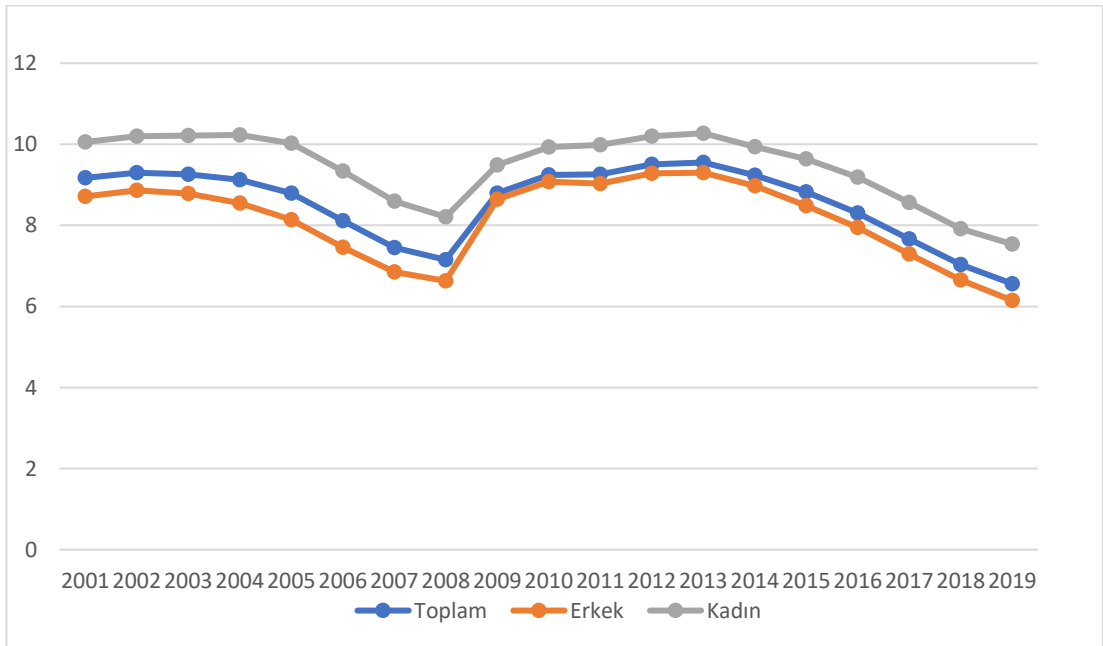
Şekil 1: Ortalama İntihar Ölüm Oranları

Veri setindeki 63 ülkenin 2001-2019 yılları arasında intihar ölüm oranları ortalamasının yıllara göre değişimini gösteren grafikte, en yüksek değer 2001 yılında olduğu görülmektedir. 2001 yılı sonrasında intihar ölüm oranları ortalaması azalmaya başlamaktadır. 2007-2009 yılları arasında ise intihar ölüm oranları ortalamasının tekrar yükselmeye başladığı görülmektedir. Bu yıllarda intihar ölüm

oranlarında gerçekleşen artış 2007-2008 yıllarında yaşanan küresel finansal kriz zamanına denk gelmektedir. Küresel finansal kriz döneminde ekonomik koşulların kötüleşmesi ile beraber intihar ölüm oranlarının yükselmesinin grafikte gözlemlenen artışı açıklayabileceği söylenebilir. Krizin etkilerinin devam ettiği daha sonraki yıllarda intihar ölüm oranları ortalamasında dalgalanmaların devam etmektedir. Ancak krizin etkilerinin azalmaya başladığı 2012 yılından sonra intihar ölüm oranları ortalamasının da azalma eğilimine geçmektedir. İntihar ölüm oranları ortalamasının yıllar içerisindeki değişimi incelenirken kadın intihar oranları ortalamalarının erkeklerinkine göre daha düz bir seyirde olduğu görülmektedir. Kriz yıllarında yaşanan artışın etkisi grafikte erkek intihar oranları ortalamasında daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2: Ortalama İşsizlik Oranları

Yukarıda bulunan grafik bu çalışmada kullanılan veri setinde yer alan 63 ülkenin işsizlik oranları ortalamalarının 2001-2019 yılları arasındaki değişimini göstermektedir. Erkek işsizlik oranı ortalaması kadınların işsizlik oranı ortalamasına göre daha düşüktür. Ancak grafikte her iki cinsiyet için işsizlik oranları ortalamasında yıllar içinde meydana gelen değişimlerin benzer şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Grafikte 2008 yılında hem erkek hem kadın işsizlik oranları ortalamasında belirgin bir kırılma yaşanmıştır. 2008 yılında kadın ve erkek işsizlik oranlarının önemli ölçüde artmaya başladığı ve bu artışın 2013 yılına kadar devam

ettiği görülmektedir. İşsizlik oranları ortalamasında gerçekleşen artış intihar ölüm oranlarını gösteren grafikte olduğu gibi kriz yıllarına denk gelmektedir. 2008 yılında işsizlik oranları ortalamasının artması ve bu artışın 2013 yılına kadar devam etmesinin krizin olumsuz etkileri nedeniyle meydana geldiği söylenebilir.

Veri setinde yer alan en büyük ve en küçük değerler incelendiğinde toplam nüfus ve erkeklerde en yüksek intihar ölüm oranlarının 2001 yılında Rusya'da gerçekleştiği görülmektedir. Toplam nüfusta en yüksek intihar ölüm oranı 52,4 iken erkeklerde en yüksek intihar ölüm oranı 94.1 olmuştur. Kadın intihar ölüm oranlarının en yüksek değeri ise 24.4 ile Güney Kore'de ve 2009 yılındadır. En düşük intihar ölüm oranları ise toplam nüfus ve erkeklerde sırasıyla 0.6 ve 0.4 olmak üzere 2017 yılında Sırbistan'da gerçekleşmiştir. Kadınlar için en düşük intihar ölüm oranı ise 0.4 ile Kıbrıs'ta 2004 yılında görülmektedir. İntihar ölüm oranları yüz binde bir ölümü temsil etmektedir.

İşsizlik oranlarında en büyük değerlerin tamamı Kuzey Makdeonya'da ortaya çıkmıştır, toplam nüfus ve erkekler için 2005 yılında ve kadınlar için 2003 yılındadır. Toplam nüfusta en yüksek işsizlik oranının %37.2, erkeklerde en yüksek işsizlik oranının %38.4 ve kadınlarda en yüksek işsizlik oranının %36.9 olduğu görülmektedir. En düşük işsizlik oranı değerlerinin tamamı ise 2013 yılında Tayland'da gerçekleşmiştir. Toplam nüfusta, erkeklerde ve kadınlarda en düşük işsizlik oranı değerleri sırasıyla %0.25, %0,24 ve %0,25 şeklindedir.

3.3. Yöntem ve Bulgular

İntiharlar ile işsizlik arasındaki ilişkinin araştırılmasında panel veri analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirmek üzere bağımlı değişkenleri toplam intihar ölüm oranı, erkek intihar ölüm oranı ve kadın intihar ölüm oranı olacak şekilde üç model oluşturulmuştur.

$$SMT_{it} = \beta_0 + \beta_1 URT_{it} + \beta_2 \log(GDP)_{it} + \beta_3 CPI_{it} + \beta_4 ADR_{it} + \beta_5 ALT_{it} + \beta_6 GE_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$SMM_{it} = \beta_0 + \beta_1 URM_{it} + \beta_2 \log(GDP)_{it} + \beta_3 CPI_{it} + \beta_4 ADR_{it} + \beta_5 ALM_{it} + \beta_6 GE_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$SMF_{it} = \beta_0 + \beta_1 URF_{it} + \beta_2 \log(GDP)_{it} + \beta_3 CPI_{it} + \beta_4 ADR_{it} + \beta_5 ALF_{it} + \beta_6 GE_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Panel veri analizi yapılırken araştırmadaki modellere uygun olan analiz yönetiminin belirlenmesi için Hausman testinden yararlanılmaktadır. Yukarıda belirtilen üç model için Hausman testinin sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır. Hausman testinde sıfır hipotezi araştırmanın analizine uygun yöntemin rassal etkiler modeli olduğunu, alternatif hipotez ise uygun yöntemin sabit etkiler modeli olduğunu söylemektedir. Bu araştırma için yapılan Husman testinde her üç model için sıfır hipotezinin reddedilmektedir. Yani analizde kullanılacak yöntem sabit etkiler modeli olarak belirlenmiştir. Sırasıyla her üç model için sabit etkiler analizi uygulanacaktır.

Tablo 2: Hausman Testinin Sonuçları

Model 1	0.0704
Model 2	0.0604
Model 3	0.0000

Tablo 3: Değişkenlerin İstatistik Bilgileri

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
SMT	12.82	8.554	0.600	52.40
SMF	6.055	3.814	0.400	24.40
SMM	20.01	14.75	0.400	94.10
URT	8.524	5.602	0.250	37.25
URF	9.425	6.583	0.240	38.43
URM	8.157	5.423	0.260	36.96
CPI	100.1	24.33	31.80	288.6
ADR	49.57	6.941	26.99	73.67
ALT	8.847	4.327	0.140	20.20
ALM	13.93	6.756	0.240	31.44
ALF	4.098	2.167	0.0400	9.690
GE	0.728	0.878	-1.075	2.426
LGDP	9.489	1.219	5.731	11.73

Tablo 3’te ise çoklu regresyon analizinde kullanılan değişkenlere ait istatistik bilgiler yer almaktadır. Tabloda ortalama kadın işsizlik oranının ortalama erkek işsizlik oranından biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak erkeklerin

ortalama intihar ölüm oranı ve alkol tüketim miktarının her ikisinin de kadınların ortalama intihar ölüm oranı ve alkol tüketim miktarına göre yaklaşık üç kat fazla olmaktadır. Araştırma sabit etkiler modeli çoklu regresyon analizi ile devam edecektir.

Tablo 4: 1.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	(1) SMT
URT	0.114*** (0.0423)
log(GDP)	-1.867*** (0.598)
CPI	-0.0222** (0.0102)
ADR	-0.286*** (0.0475)
ALT	0.453* (0.268)
GE	-1.953** (0.877)
Constant	43.74*** (6.891)
Observations	1,047
Number of id	60
R-squared	0.433

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Toplam intihar ölüm oranının bağımlı değişken olduğu 1.Model’e ait sabit etkiler çoklu regresyon analizinin sonuçları Tablo 4’te yer almaktadır. Modelin bağımsız değişkenleri olan toplam işsizlik oranı, kişi başına GSYİH’nin logaritması ve bağımlı nüfus oranları %0.01 düzeyinde; tüketici fiyat endeksi ve hükümet etkinliği %0.05 düzeyinde ve litre cinsinden toplam alkol tüketimi ise %0.1 düzeyinde anlamlılık göstermektedir. Diğer tüm değişkenler sabit varsayıldığında toplam işsizlik oranındaki %1 puan artış toplam intihar oranlarının yaklaşık yüz binde 114 artışa neden olmaktadır. Ayrıca alkol tüketimindeki her 1 litre artış toplam intihar ölüm oranlarını yaklaşık yüz binde 453 artırmaktadır. Kişi başına GSYİH’nin,

tüketici fiyat endeksinin, bağımlı nüfus oranının ve hükümet etkinliğinin %1 puan artması ise toplam intihar ölüm oranlarını sırasıyla yaklaşık yüz binde 1867, 22, 286 ve 1953 kadar azaltacağını göstermektedir.

Araştırma intihar ölüm oranları üzerinde işsizlik oranlarının etkisinin cinsiyetler arasında bir değişiklik gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bağımlı değişkenlerin ayrı ayrı erkek ve kadın intihar ölüm oranları olarak ele alındığı Model 2 ve Model 3 için yapılan çoklu regresyon analizleri ile devam edecektir.

Tablo 5: 2.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	(1) SMM
URM	0.192*** (0.0623)
Log(GDP)	-2.943*** (1.059)
CPI	-0.0309* (0.0170)
ADR	-0.455*** (0.0763)
ALM	0.578* (0.310)
GE	-2.922** (1.227)
Constant	66.56*** (11.85)
Observations	1,018
Number of id	60
R-squared	0.404

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Bağımlı değişkeni erkeklerin intihar ölüm oranı olan Model 2’de erkeklerin işsizlik oranı, kişi başına GSYİH’nin logaritması ve bağımlı nüfus oranı %0.01 düzeyinde anlamlılık göstermektedir. Hükümet etkinliği %0.05 düzeyinde anlamlıken tüketici fiyat endeksi ve erkeklerin alkol tüketimi %0.1 düzeyinde anlamlıdır. Erkeklerin işsizlik oranının %1 puan artması erkeklerin intihar ölüm

oranını yaklaşık yüz binde 192 yükseltmektedir. Ayrıca erkeklerin alkol tüketimi 1 litre arttığında erkeklerin intihar ölüm oranı da yaklaşık yüz binde 578 artmaktadır. Kişi başına GSYİH, tüketici fiyat endeksi, bağımlı nüfus oranı ve hükümet etkinliği değişkenlerindeki %1 puanlık artışın ise erkeklerin intihar ölüm oranlarını sırasıyla yaklaşık yüz binde 2943, 30, 455 ve 2922 kadar azalttığı görülmektedir.

Tablo 6: 3.Model’de Sabit Etkiler Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	(1) SMF
URF	0.0246 (0.0232)
log(GDP)	-0.850*** (0.270)
CPI	-0.00690* (0.00359)
ADR	-0.104*** (0.0245)
ALF	0.142 (0.180)
GE	-0.465 (0.362)
Constant	19.63*** (3.518)
Observations	1,018
Number of id	60
R-squared	0.221

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 6’da kadınların intihar ölüm oranlarının bağımlı değişken olarak kullanıldığı Model 3 için regresyon analizinin sonuçları yer almaktadır. Model 1 ve Model 2 için istatistiksel olarak anlamlı olan toplam işsizlik oranı ve erkeklerin işsizlik oranının aksine Model 3’te kadınların işsizlik oranının anlamsız olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ilk modeldekinden farklı olarak kadınların alkol tüketimi ve hükümet etkinliği değişkenleri için de anlamlılık tespit edilememiştir. Kişi başına GSYİH ve bağımlı nüfus oranının %0.01 düzeyinde, tüketici fiyat

endeksinin ise %0.1 düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Kişi başına GSYİH'nin %1 puan artmasının kadınların intihar ölüm oranını yaklaşık yüz binde 850 düşürdüğu, tüketici fiyat endeksi ve bağımlı nüfus oranındaki %1 puan artışın kadın intihar oranlarını sırasıyla yaklaşık yüz binde 6 ve 104 kadar azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular değerlendirildiğinde toplam intihar ölüm oranları ve erkek intihar ölüm oranları ile toplam işsizlik oranları ve erkek işsizlik oranları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunması işsizliğin intihar oranları üzerinde artırıcı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Kadınların intihar ölüm oranları ve kadın işsizlik oranları arasında ise anlamlı bir ilişkinin varlığına yönelik bulgulara ulaşılamamıştır. Bu nedenle erkeklerin kadınlara göre işsizliğe daha duyarlı olduğu söylenebilir. Ayrıca intihar ölüm oranları ile alkol tüketimi miktarı arasında toplam nüfusta ve erkekler için yapılan analizde anlamlı pozitif ilişki var iken kadınlar için yapılan analizde bu ilişkinin anlamsız olmasının nedeninin alkol tüketimi alışkanlığının erkeklerde daha yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Erkeklerin alkol tüketim miktarı ortalamasının kadınların alkol tüketim miktarından yaklaşık üç kat fazla olması bu durumu açıklayıcı niteliktedir. Hükümet etkinliğindeki iyileşmenin azaltıcı etkisinin ise kadınlar için anlamsız olduğu görülmektedir. Kişi başına GSYİH'de gerçekteşen bir atışın intiharlar üzerindeki azaltıcı etkisi ise erkeklerde kadınlara göre yaklaşık üç buçuk kat daha fazladır. Aynı şekilde bağımlı nüfus oranındaki artışın erkek intihar oranlarında kadın intihar oranlarına kıyasla yaklaşık dört buçuk kat daha fazla azaltıcı etkisi bulunmaktadır.

SONUÇ

İntiharların birçok sebebinin bulunduğu ve toplumda meydana gelen büyük değişikliğe sebep olabilecek olayların da intiharlar üzerinde bir artırıcı etki oluşturabileceği bilinmektedir. Bu nedenle ekonomik ve sosyo-ekonomik faktörlerdeki değişikliklerin de bireylerin intihar davranışları üzerinde bir etkisi olabileceğini söyleyebiliriz. Literatürde intiharlar ile ekonomik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin ilişkisini inceleyen çalışmalarda işsizliğin intiharların temel belirleyicilerinden biri olduğuna yönelik bulgulara rastlaması bu ilişkinin araştırılmasının önemini göstermektedir.

Bu çalışmada 2001-2019 yılları arasındaki dönemi kapsayan 63 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye ait veriler kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. İntiharlar ile işsizlik arasındaki ilişki araştırılırken bu ilişkinin cinsiyetler arasında nasıl bir değişiklik gösterdiği de incelenmiştir. Kadınların işsizlik oranı ortalaması erkeklerin işsizlik oranı ortalamasına göre daha yüksek olmasına rağmen kadınlar için intihar ile işsizlik arasında bir ilişkiye işaret eden bir bulgu elde edilememiştir. Buna karşılık erkeklerde intiharlar ile işsizlik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmesinin ise erkeklerin toplumdaki rolünün etkisine bağlı olarak gerçekleştiği söylenebilir. Erkeklerin toplumdaki rolü nedeniyle işsizliğe daha duyarlı hale gelmesinin ve işsiz kalma durumunda intihara yönelmesinin kadınlara göre daha çok yaşandığı görülmektedir. Hükümet etkinliğindeki bir iyileşmenin intiharları azaltıcı etkisi sadece erkeklerde tespit edilmiştir. Ayrıca kişi başına GSYİH ve bağımlı nüfus oranının intiharlar üzerindeki azaltıcı etkisi her iki cinsiyette de görülmekteyken bu etkinin büyüklüğü erkekler için daha fazla olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksu, L. (2018). İŞSİZLİK, SUÇ, BOŞANMA, İNTİHAR ORANLARI İLE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİSİNİN; NEDENSELLİK TESTLERİ İLE ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ. *Journal of Economic Policy Researches* , 5 (2) , 58-100 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuipad/issue/38690/449638>
- Altınanahtar, A., & Halicioğlu, F. (2009). A dynamic econometric model of suicides in Turkey. *The Journal of Socio-Economics*, 38(6), 903–907. doi:10.1016/j.socec.2009.05.008
- Andrés, A. R., & Halicioğlu, F. (2010). Determinants of suicides in Denmark: evidence from time series data. *Health policy (Amsterdam, Netherlands)*, 98(2-3), 263–269. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2010.06.023>
- Andrés, A. R., Halicioğlu, F., & Yamamura, E. (2011). Socio-economic determinants of suicide in Japan. *The Journal of Socio-Economics*, 40(6), 723–731. doi:10.1016/j.socec.2011.08.002
- Andrés, A.R. (2005). Income inequality, unemployment, and suicide: a panel data analysis of 15 European countries, *Applied Economics*, 37:4, 439-451, DOI: 10.1080/0003684042000295304
- Barraclough, B., & Shepherd, D. (1995). “A necessary neologism: The origin and uses of suicide”: Comment. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 25(2), 322.
- Baumeister R. F. (1990). Suicide as escape from self. *Psychological review*, 97(1), 90–113. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.97.1.90>
- Baumeister, R.F., Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3):497–529.

- Beck, A.T., Brown, G.K., Steer, R.A., (1997). Psychometric characteristics of the Scale for Suicide Ideation with psychiatric outpatients. *Behaviour Research and Therapy*, 35(11), 1039-1046, ISSN 0005-7967, [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00073-9](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00073-9).
- Blakely, T. A., Collings, S. C., & Atkinson, J. (2003). Unemployment and suicide. Evidence for a causal association?. *Journal of epidemiology and community health*, 57(8), 594–600. <https://doi.org/10.1136/jech.57.8.594>
- Boor M. (1980). Relationships between unemployment rates and suicide rates in eight countries, 1962-1976. *Psychological reports*, 47(3 Pt 2), 1095–1101. <https://doi.org/10.2466/pr0.1980.47.3f.1095>
- Breuer C. (2015). Unemployment and Suicide Mortality: Evidence from Regional Panel Data in Europe. *Health economics*, 24(8), 936–950. <https://doi.org/10.1002/hec.3073>
- Bryan, C. J. ve Rudd, M. D. (2017). Nonlinear change processes during psychotherapy characterize patients who have made multiple suicide attempts. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 48(4), 386–400. doi:10.1111/sltb.12361
- Bulut, B. P. ve Demirbaş, H. (2021). Kırılma noktası: İkinci Nesil İntihar Kuramları. *Nesne*, 9(20), 418-431. DOI: 10.7816/nesne-09-20-12
- Classen, T. J., & Dunn, R. A. (2012). The effect of job loss and unemployment duration on suicide risk in the United States: a new look using mass-layoffs and unemployment duration. *Health economics*, 21(3), 338–350. <https://doi.org/10.1002/hec.1719>
- Crosby, A.E., Ortega, L., Melanson, C. (2011). Self-directed Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements, Version 1.0. Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.
- Cylus, J., Glymour, M. M., & Avendano, M. (2014). Do generous unemployment benefit programs reduce suicide rates? A state fixed-effect analysis covering

1968-2008. *American journal of epidemiology*, 180(1), 45–52.
<https://doi.org/10.1093/aje/kwu106>

Davidson, L.E., Gould, M.S. (1989). Contagion as a risk factor for youth suicide. In: Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration. Report of the Secretary's Task Force on Youth Suicide. Vol 2. Risk factors for youth suicide. Washington, DC: US Department of Health and Human Services, Public Health Service, 88-109, DHHS publication no. (ADM)89-162.

Dilber, T. & Uysal, D. (2020). İŞSİZLİK VE İNTİHAR ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ . *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* , 16 (3) , 729-744 . DOI: 10.17130/ijmeb.798469

Domaradzki J. (2021). The Werther Effect, the Papageno Effect or No Effect? A Literature Review. *International journal of environmental research and public health*, 18(5), 2396. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052396>

Durkheim, E. (1897/2021) *Sucide: A study in sociology*. (Prof.Dr. Özer Ozankaya, Çev.) Cem Yayınevi.

Güleç, G., (2016). Psikiyatrik Bozukluklar ve İntihar. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, 9(3):21-5.

Hamermesh, D. S., & Soss, N. M. (1974). An Economic Theory of Suicide. *Journal of Political Economy*, 82(1), 83–98. <http://www.jstor.org/stable/1830901>

Huang, C.-J., & Ho, Y.-H. 2016. Does High Unemployment Rate Cause High Suicide Rate? Evidence from Japan and South Korea, *Journal of Reviews on Global Economics, Lifescience Global*(5), 165-170.

Jungeilges, J., & Kirchgässner, G. (2002). Economic welfare, civil liberty, and suicide: An empirical investigation. *The Journal of Socio-Economics*, 31(3), 215–231. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(02\)00116-6](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(02)00116-6)

Kerr, W. C., Kaplan, M. S., Huguet, N., Caetano, R., Giesbrecht, N., & McFarland, B. H. (2017). Economic Recession, Alcohol, and Suicide Rates: Comparative Effects of Poverty, Foreclosure, and Job Loss. *American journal of*

preventive medicine, 52(4), 469–475.
<https://doi.org/10.1016/j.amepre.2016.09.021>

Klonsky, E. D., & May, A. M. (2015). The Three-Step Theory (3ST): A new theory of suicide rooted in the “ideation-to-action” framework. *International Journal of Cognitive Therapy*, 8(2), 114–129.
<https://doi.org/10.1521/ijct.2015.8.2.114>

Köse, A., Arslan, F. (2019). SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK İNTİHAR. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*

Kposowa A. J. (2001). Unemployment and suicide: a cohort analysis of social factors predicting suicide in the US National Longitudinal Mortality Study. *Psychological medicine*, 31(1), 127–138.
<https://doi.org/10.1017/s0033291799002925>

Kuroki, M., (2010). Suicide and unemployment in Japan: Evidence from municipal level suicide rates and age-specific suicide rates, *The Journal of Socio-Economics*, 39(6), 683-691. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2010.06.009>

Laanani, M., Ghosn, W., Jouglu, E., & Rey, G. (2015). Impact of unemployment variations on suicide mortality in Western European countries (2000-2010). *Journal of epidemiology and community health*, 69(2), 103–109.
<https://doi.org/10.1136/jech-2013-203624>

Lin, S.-J. (2006). Unemployment and suicide: Panel data analyses. *The Social Science Journal*, 43(4), 727–732. doi:10.1016/j.soscij.2006.08.013

McIntyre, R. S., & Lee, Y. (2020). Projected increases in suicide in Canada as a consequence of COVID-19. *Psychiatry research*, 290, 113104.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113104>

Neumayer E. (2004). Recessions lower (some) mortality rates: evidence from Germany. *Social science & medicine* (1982), 58(6), 1037–1047.
[https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(03\)00276-4](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(03)00276-4)

Niederkrötenhaler T., Voracek M., Herberth A., Till B., Strauss M., Etzersdorfer E., Eisenwort B., Sonneck G. (2010). Role of media reports in completed and

- prevented suicide—Werther versus Papageno effects. *Br. J. Psychiatry*, 197:234–243. doi: 10.1192/bjp.bp.109.074633.
- Noh, Y.-H. (2009). Does unemployment increase suicide rates? The OECD panel evidence. *Journal of Economic Psychology*, 30(4), 575–582. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2009.04.003>
- O'Connor, R. C., & Kirtley, O. J. (2018). The integrated motivational-volitional model of suicidal behaviour. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 373(1754), 20170268. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0268>
- Phillips, D. P. (1974). The Influence of Suggestion on Suicide: Substantive and Theoretical Implications of the Werther Effect. *American Sociological Review*, 39(3), 340. doi:10.2307/2094294
- Phiri, A., & Mukuku, D. (2019). Does unemployment aggravate suicide rates in South Africa? Some empirical evidence. *Review of Social Economy*. doi: 10.1080/00346764.2019.1630667
- Reeves, A., McKee, M., Gunnell, D., Chang, S. S., Basu, S., Barr, B., & Stuckler, D. (2015). Economic shocks, resilience, and male suicides in the Great Recession: cross-national analysis of 20 EU countries. *European journal of public health*, 25(3), 404–409. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cku168>
- Rudd, M. D. (2006). Fluid vulnerability theory: a cognitive approach to understanding the process of acute and chronic suicide risk. In T.E. Ellis (Ed.), *Cognition and Suicide: Theory, Research, and Therapy* (pp. 355-368). Washington, DC: American Psychological Association.
- Ruhm, C. J. (2000). Are Recessions Good for Your Health? *The Quarterly Journal of Economics*, 115(2), 617–650. <http://www.jstor.org/stable/2587005>
- Shneidman, E. S. (1993). Suicide as psychache. *The Journal of nervous and mental disease*, 181(3), 145–147. <https://doi.org/10.1097/00005053-199303000-00001>

- Stuckler, D., Basu, S., Suhrcke, M., Coutts, A., & McKee, M. (2009). The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis. *Lancet (London, England)*, 374(9686), 315–323. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)61124-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)61124-7)
- Topbaş, F. (2007). İşsizlik ve İntihar İlişkisi: 1975 -2005 VAR Analizi . *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 2007 (2) , 161-172 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10223/125680>
- Tunalı, H. & Özkaya, S. (2016). TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK - İNTİHAR İLİŞKİSİNİN ANALİZİ . *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 5 (2) , 56-70 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/klujfeas/issue/26889/283262>
- Van Orden, K. A., Witte, T. K., Cukrowicz, K. C., Braithwaite, S. R., Selby, E. A., & Joiner, T. E., Jr. (2010). The interpersonal theory of suicide. *Psychological Review*, 117(2), 575–600.

EK

Tablo 7: Ülkeler

Almanya	Amerika Birleşik Devletleri	Arjantin	Arnavutluk
Avustralya	Avusturya	Azerbaycan	Belçika
Birleşik Krallık	Bosna Hersek	Brezilya	Bulgaristan
Cezayir	Çek Cumhuriyeti	Danimarka	Endonezya
Estonya	Fas	Filipinler	Finlandiya
Fransa	Güney Kore	Hırvatistan	Hindistan
Hollanda	İrlanda	İspanya	İsveç
İsviçre	İtalya	İzlanda	Japonya
Kanada	Kazakistan	Kıbrıs	Kırgızistan
Kuveyt	Kuzey Makedonya	Letonya	Litvanya
Lüksemburg	Macaristan	Malezya	Malta
Meksika	Mısır	Norveç	Polonya
Portekiz	Romanya	Rusya	Sırbistan
Singapur	Slovakya	Slovenya	Şili
Tayland	Tunus	Türkiye	Ukrayna
Ürdün	Yeni Zellanda	Yunanistan	